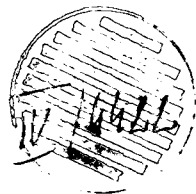

V/3 30761

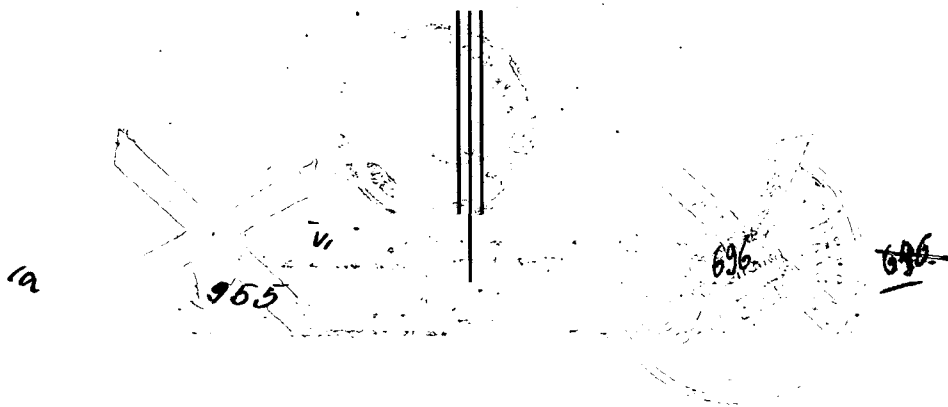

MAGYAR DOMONKOSRENDI PÉLDÁK ÉS LEGENDÁK

NÉHÁNY KÖZÉPKORI MAGYAR VONATKOZÁSÚ, DOMONKOS-
RENDI KÖLTŐI TÖRTÉNET FERRARI ZSIGMOND „DE REBUS
UNGARICAE PROVINCIÆ SAC. ORDINIS PRAEDICATORUM“
CIMŰ MŰVÉBŐL.

BÖLCSÉSZEZETDOKTORI ÉRTEKEZÉS

IRTA: RÖSSLER MÁRIA IRÉN.

JATE Egyetemi Könyvtár

J910000828

éfe

SZ 1/91:	☐	B	30.7.08.
----------	--------------------------	---	----------

ELŐSZÓ.

Ferrari Zsigmondnak a domonkosrend történetéről szóló munkája hecses és ismert forrása a történészeknek, főként a domonkosrend történetét búvárló tudósoknak. Irodalmi szempontból azonban eddig még nem méltatták kellő figyelemre. Jelen munkámmal az a céloom, hogy Ferrari könyvének irodalmi vonatkozású részeit — például, legendáit — vizsgáljam és ismertessem.

Hálásan emlékszem meg e helyen az időközben elhunyt dr. Fischer-Colbrie Ágostról, Kassa nagy püspökéről, aki jóindulattal érdeklődött munkám iránt s a püspökségi könyvtár sok értékes és ritka kötetét tette számomra hozzáférhetővé.

Őszinte köszönetet mondok mindazoknak, akik dolgozatom elkészítésében tudásukkal és szivességükkel támogattak. Így dr. Négyesy László és dr. Horváth János egyetemi tanároknak, akik tanácsukkal, bírálatukkal mindenkor a legnagyobb előzékenységgel és szak-tudással irányították munkámat. Továbbá dr. Pfeiffer Miklós kassai székesegyházi kancnoknak, theologiai tanárnak, aki mint a domonkosrendi múlt kutatója, munkám megírása közben vezetett, búzdított s rendkívül gazdag szakkönyvtárát rendelkezésemre bocsátotta. Végül köszönettel tartozom báró Fiedler Sándor joghallgatónak, aki főleg a technikai kivitelben volt segítségemre.

RÖSSLER MÁRIA IRÉN.

FORRÁSOK.

Acta Sanctorum, Augusti, Tom. I. Parisiis et Romea, 1567. (Röv.: ASS. Augusti, Tom. I.)

A. Magyar Szent Korona Országai Helységnévtára, Budapest, 1907. (Röv.: M. Sz. K. O. Helységnévtár.)

Aristoteles Opera omnia. Kiad. Didot. Paris, 1373—1883 Ethica Nicomachea. (Röv.: Aristoteles Eth. Nico., kiad. Didot.)

Aristoteles, Nikomachische Ethik. Übersetzt v. Dr. Eugen Rolfes. Leipzig, 2. Aufl., 1911. (Philosophische Bibliothek 5. köt.)

Badalik Bertalan O. P.: A domonkosrend és a missziók. A Horváth Szent-Domonkos-Rend 322—34. l. Budapest, 1916. (Rövi.: Badalik: Szent-Domonkos-Rend.)

Beöthy-Badics: Képes Magyar Irodalomtörténet. Két kötet. 3. kiadás, Budapest, 1907. (Röv.: Beöthy-Badics)

Bzovius, Abraham: Historiae Ecclesiasticae Tom. I—III. Coloniae Agrippinae, Antonius Boetzer, 1617. (a III. kötet összeállítója Joannes Fridericus Matenesius. Röv.: Bzovius.)

Constitutiones Fratrum S. Ordinis Praedicatorum. Editio nova. Parisiis, 1386. (Röv.: Constitutiones.)

Csánki Dezső dr.: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I kötet. Hunyadiak kora Magyarországon. IV. kötet. Budapest, 1890. (Röv.: Csánki I.)

Csánki Dezső dr.: Árpád és az Árpádok. Budapest, 1907. (Röv.: Csánki Árpád és az Árpádok.)

Delehaye, Hippolyte S. J. Bollandiste: Les légendes hagiographiques Bruxelles, 1906. (Röv.: Delehaye.)

Erdélyi László dr.: Magyar művelődéstörténet. Kiadás alatt lévő munka. II Keresztény társadalom megszervezése 1000—1201-ig.

Ferenczy Zoltán: A magyar irodalom története 1900-ig „A műveltség könyvtára” sorozatában 5. kötet. Budapest, 1913. (Röv.: Ferenczy, Magyar irod. tör.)

Ferrari, Sigismundus O. P.: De rebus Hungaricae Provinciae Sacri Ordinis Praedicatorum. Viennae, 1637. (Röv.: Ferrari.)

Fracheto, Fratris Gerardi de O. P.: Vitae Fratrum Ordinis Praedicatorum necnon Cronica Ordinis ab anno 1203. usque ad 1254 Lovanii, 1896. Kiad. Reichert Monumenta Ordinis Fratrum Praedicatorum Historica 1. kötete. (Röv.: Vitae.)

Fracheto, Fratris Gerardi de O. P.: Vitae Appendix. Lásd a Vitae Fratrum-ot. (Röv.: Vitae Append.)

Jöcher, Christian Gottlieb: Allgemeines Gelehrten-Lexicon. Leipzig, 1750—1751. (Röv.: Jöcher)

Horváth Sándor dr.: O. P.: A Szent Domonkos-rend múltjából és jelenéből, Budapest, 1916. (Röv.: Horváth: Szent Domonkos-Rend.)

◇

Karácsonyi János dr.: Magyarország egyháztörténete főbb vonásaiban. Nagyvárad, 1915. (Röv.: Karácsonyi: Magyar egyháztört.)

Katona Lajos: Az Ehrenfeld és Domonkos-codex forrásai. Irodalomtörténeti közlemények. 1903. év.f 59 és 188. I. Szerk. Szilády Áron. Budapest, 1903. (Röv.: Katona: Az Ehrenfeld és Dom. cod. Irod. tört. közl.)

Katona Lajos: Túlvilági látomások codexeinkben. Akadémiai értesítő 1907. évf. 500—507. I. Budapest, Szerk.: Heinrich Gusztáv. (Röv.: Katona: Túlvilági látomások. Akad ért.)

Katona Lajos: Ujabb adalékok codexeink forrásaihoz. Irodalomtörténeti közlemények. 1906. évf. 105. I. Szerk. Szilády Áron. Budapest. (Röv.: Katona: Ujabb adalékok. Irod. tört. közl.)

Komáromy Lajos és Király Pál: Szent Domonkos élete. Nyelvemléktár, III. köt. Budapest, 1874. (Röv.: Domonkos cod.)

Mandonnet O. P.: Preachers (Order of), The Catholic Encyclopedia, XII. New-York, (1911) 354—370. (Röv.: Mandonnet.)

Márki Sándor dr.: Az ó- és középkor története. „A műveltség könyvtára“ sorozatban 2. kötet. Budapest, 1910.

Márki Sándor dr.: Az újkor és legújabb kor története. „A műveltség könyvtára“ sorozatban 3. kötet. Budapest, 1910.

Matenesius, Joannes Fridericus. Lásd: **Bzovius.**

Monumenta Romana episcopatus Vesprimiensis. Budapestini, 1896. (Röv.: Mon. Vesp.)

Ortvay Tivadar: Geographia Ecclesiastica Hungariae ineunte saeculo XIV. Magyarország egyházi földleírása a XIV. század elején. Két kötet, Budapest, 1891—1892. (Röv.: Ortvay.)

Pauler Gyula: Magyarország története az Árpád-házi királyok korában, II. Budapest, 1893.

Pfeiffer Miklós dr.: A domonkosrend magyar zárdáinak vázlatos története. Kassa, 1917. (Röv.: Pfeiffer: Magyar zárda tört.)

Pfeiffer Miklós dr.: A jubiláló domonkosrend történeti keretben. Kassa, 1917. (Röv.: Pfeiffer: Jubiláló domonkosrend.)

Pfeiffer Nikolaus. dr.: Die ungarische Dominikanerordensprovinz von ihrer Gründung 1221 bis zur Tatarenverwüstung 1241—1242. Zürich, 1913. (Röv.: Pfeiffer: Dom. ord. prov.)

Pintér Jenő dr.: A magyar irodalom története a legrégebb idők-től Bessenyei György fellépéséig. Budapest, 1909. (Röv.: Pintér I. kiad.)

Pintér Jenő dr.: A magyar irodalom történetének kézikönyve. II. kötet. Budapest, 1921. (Röv.: Pintér 2. kiad.)

Quétif, Jacobus O. P. — Echard, Jacobus O. P.: Scriptores Ordinis Praedicatorum. Tom. II. Paris, 1721. (Röv.: Quétif et Echard.)

Récsei Viktor dr.: A kassai püspökségi könyvtár codexinek és incunabulumainak jegyzéke. Budapest, 1891. (Röv.: Récsei.)

Szarka Gyula: Váci domonkos konvent története. Budapest, 1912. (Röv.: Szarka.)

Theodoricus de Appoldia: Vita S. P. Dominici. („Acta ampliora“ Acta Sanctorum. Augusti, Tom. I. 558—528-ig. — Röv.: Theodoricus Vita. ASS.)

Thomae, Sancti Aquinatis Opera omnia. Parmae, 1852—1873. 25. kötet. — **Summa Theologica Secunda** Secundae, Volumen III. Parmae, 1853. (Röv.: S. Thom. Aqu. Sum. Theol.)

In Aristotelis Stagiritae Nonnullos Libros **Commentaria In X.** libros **Ethicorum ad Nichomachum.** 21. kötet az Opera szerint és 4. a Com.-ban. (Röv.: S. Thom. Aqu. Comment in Eth.)

Vargha Damján O. Cist.: A szent Domonkos-rend és a magyar kódexirodalom. Budapest, 1916. A Horváth Szent Domonkos-Rend 221—256. l. (Röv.: A szent Domonkos-rend és a magyar kódexirod.)

Ezekhez járulnak még:

Altaner B.: Der hl. Dominikus, Untersuchungen und Texte. Breslau, 1922. (Röv.: Altaner.)

Böle Kornél O. P.: Árpádházi Boldog Margit. Budapest, 1923. (Röv.: Böle: Árpádházi B. Margit.)

Fracheto, Fratrís Gerardi de O. P.: Cronica Ordinis. Lásd a Vitae Fratrum-ot. Röv.: Cronica.)

Guiraud, Jean: Saint Dominique. septième edition. „Les Saints“ sorozatból. Paris, 1913. (Röv.: Guiraud.)

B. Jordanis de Saxonía: Opera ad res Ordinis Praedicatorum spectantia. Friburgi Helvetiorum, 1891. kiad. Fr. J. J. Berthier O. P. (Röv.: Jordanis.)

Katona Lajos: A Teleki codex legendái. M. Tud. Akad. Értekezések a nyelv és széptudományok köréből. XVIII. kötet, 10. szám. Szerkeszti Gyulai Pál. Budapest, 1904. (Röv.: Katona: A Teleki codex legendái.)

Michel Károly dr.: Humbertus de Romanis dominicanus generalis, Opus Tripartitum-a. A Szent István Akadémia értesítője. 1921 év. 1. szám. 67—75. old. Szerkeszti: Reiner János. Budapest. (Röv.: Michel: Humbertus de Romanis.)

Szabó Szádok O. P.: A Domonkosrend szelleme és szervezete, A Horváth Szent Domonkos-Rend 40—78. old. Budapest, 1916. (Röv.: Szabó: Domonkosrend szelleme és szervezete.)

Tomkó János: Vita Beati Augustini. A Ferrari „De rebus Hungaricae Provinciae Sac. Ordinis Praedicatorum“ művének Appendixének 1—44. old. része. Viennae, 1637. (Röv.: Tomkó: Vita Beati Augustini.)

Vargha Damján: „Katona Lajos Irodalmi tanulmányai“ ismertetése. Irod. tört. közl. 1914. év, 124. old. (Szerkeszti Szilády Áron közreműködésével Császár Elemér.) (Röv.: Vargha: Katona Lajos Irodalmi tanulmányairól.)

Vörös László O. P.: Emléksorok a Szent Domonkos-rendi magyar rendtartomány megalapításának hétszázadik évfordulójára. Budapest, 1921. (Röv.: Vörös: Emléksorok.)

KÉZIRAT

Humberti Vita et Gesta Ord. Fratr. Praedicatorum. Codex Lat. Maed. Aevi. Saec. XIII. Musaei Nationalis Hung. Nro. 45.

BEVEZETÉS.

DOLGOZATOM TÁRGYA.

Dolgozatom alapjául Ferrari Zsigmond „De rebus Ungaricae Provinciae Sac. Ordinis Praedicatorum“ című műve szolgált. Magyarúl: „A szent prédikátorrend magyar rendtartományának története“. Megjegyzendő, hogy a könyvnek két címlapja van s a két cím szövegében eltérést találunk. A fent közölt szöveg megfelel az első, képekkel díszített címlapnak, a második egyszerű címlapon pedig ez olvasható: „De rebus Hungaricae Provinciae Ordinis Praedicatorum.“

Először is meg kell határoznom, hogy milyen fajta munka ez s aztán helyet kell kérnem számára a magyar irodalomban.

Ez a munka műfaji tekintetben történeti, közelebbről rendtörténeti munka. Olasz szerzője 1637-ben adta ki Bécsben, latin nyelven. Csupa olyan körülmény, mely első pillantásra kétségesse tehetné a munkának a magyar irodalomba való tartozását. Vizsgáljuk tehát egyenként ezeket a körülményeket.

A munka latin nyelvű volta nem akadály, mert oly korai időben, mint 1637, a latin nyelven írt munkák még a magyar irodalom körébe tartoznak, különösen ha tárgyuk, felfogásuk és tendenciájuk a magyar szellem termékének mutatja őket.

Ezeknek a követelményeknek pedig Ferrari műve hűségesen megfelel. Szerzője ugyan olasz nemzetiségű, de működés és érzülete a magyar földhöz fűzi.

Arra nézve pedig, hogy a munka **Bécsben** készült és ott is adták ki, magyarázatúl szolgál az, hogy a törökhódoltság idejében Bécs volt a királypárti katolikus magyarság központja. A nyelv, szerző és keletkezési hely kérdését eszerint tisztáztuk. Lássuk a többi tényezőket.

Ferrari műve **történeti munka**. Tudjuk azonban, hogy az irodalom azon korszakában, amelyben ez a munka keletkezett, nemcsak a tisztán költői művek tartoznak a magyar irodalomba, hanem a tudományos munkák is. Továbbá a történeti tudományok akkor még nem specializálódtak annyira, módszerük sem oly tudományos, azaz kritikai s a történeti adatokat mondai, legendai elemek tarkítják. Ilyen módon koránt sincs az az éles különbség egy történeti és egy irodalmi munka között, mint ma.

Ez a mű szorosabb értelemben véve **rendtörténeti munka**. Ez a körülmény még érthetőbbé teszi azt, hogy Ferrari művét a magyar irodalomba helyezzük. Az egyházi és ezek között a szerzetesrendi kérdések és azoknak története régente közérdekűbb kérdések voltak, mint ma. Mindez fokozott mértékben vonatkozik a magyar domonkosrendre, melynek rendkívüli szerep jutott a magyarság kulturális

életében, történetében, sőt speciálisan az irodalomban is.¹⁾ Hogy egyebet ne említsünk, codexeink közül kb. 13 domonkos eredetű²⁾ a Birk-codex fordítójának **Váczi Pálnak** domonkosrendi voltát éppen Ferrari műve alapján tudjuk³⁾, az ő rendjükből, szellemvilágukból sarjadt ki középkori irodalmunk egyik legmagyarabb terméke a Margit-legenda, stb., stb.

Igy, miután sorra vizsgáltunk minden tényezőt, láthatjuk, hogy ez a munka valóban joggal kérhet magának helyet a magyar irodalomban.

Mi lesz most már az én feladatom jelen dolgozatomban?

Eredetileg általánosan akartam ismertetni Ferrari művét és el is készítettem e célból a mű egyharmad részének szabad fordítás számba menő részletes kivonatát, magyar nyelven. De mélyebben tanulmányozva a könyvet, közvetlenebb irodalmi feladatot találtam. Ferrari történeti művében ugyanis szép számmal találhatók legendás, mesés, mondai, szóval költői történetek, vagy legalább is azoknak elemei. **Ezeknek a többé vagy kevésbé magyar vonatkozású, magyar szellemet tükröző történeteknek ismertetését, méltatását és egybevetését tűztem ki dolgozatom tárgyává.**

Mielőtt azonban a részletes tárgyalásba fogok, szükségesnek tartom, hogy 1. egészen röviden ismertessem Ferrari művét és gyakrabban idézett forrásait; 2. néhány mondatban megvilágítsam a domonkosrend más rendektől eltérő vonásait; s végül 3. megjelöljem a költői történetek feldolgozásánál követett speciális szempontjaimat, vezérelveimet.

FERRARI MŰVÉNEK RÖVID ISMERTETÉSE.

A „De rebus Ungaricae Provinciae Sac. Ordinis Praedicatorum“, mint már említettem 1637-ben, Bécsben látott napvilágot és pedig „Typis Matthaei Formicae in Aula Coloniensi.“⁴⁾ E munka által azzal dicsekedhetnek a domonkosrendiek a többi magyar renddel szemben, hogy az ő rendjükről készült az időrendileg első történeti monographia.⁵⁾

Lássuk a mű szerzőjének életét **Quetif et Echard nyomán.**⁶⁾ **Ferrari** Zsigmond az észak-itáliai Vigevanóban született 1559-ben. Felserdülve a vigevanoi domonkos-konventbe lépett. Hispaniában a sala-

¹⁾ Felhívja erre a figyelmet **Katona**: Ujabb adalékok. Irod. tört. közl. 1906. 109 l.

²⁾ **Vargha**: A szent Domonkos-rend és magy. kódexirod. Szent Domonkos-Rend. 229.

³⁾ **Ferrari**: 449. **Vargha**: A szent Domonkos-rend és magy. kódexirod. Szent-Domonkos-Rend 230.

⁴⁾ **Ferrari**: címlap.

⁵⁾ **Pfeiffer**: Dom. ord. prov. 12. és 13. (**Ipolyi Arnold**: „Adalékok a magyar domonkosok történetéhez. M. Sion, V. (1867), 486.“ után.

⁶⁾ **Quetif et Echard**: „Scriptores Ordinis Praedicatorum.“ Tom. II. Paris. 1721. 550 l.

mancai egyetemen **F. Péter de Ledesma** tanítványa volt. Miután visszatért Itáliába, a rend nagymestere Grazba küldte, hol igazgatói (regens studii) minőségben látjuk működni 1627-ben. 1630-ban lesz a theologia magisterévé s a bécsi domonkosrendi „studium generale“ igazgatójává (regensévé) s a bécsi akadémia vezető tanárává. Itt 1635-ig működik, 1635-ban a magyar domonkosrend visszaállítására megbízottnak (commissarius) és főgondnoknak (procurator generalis) nevezték ki. Eredményes működés után Rómába, a Szent Sabina zárdába vonúlt vissza s ott is halt meg 1646-ban. Itt tárgyalt munkáján kívül egyéb művei:

Correctorium poematis super universam Summam S. Thomae, Viennae.

Opuscula duo, alterum adversus Lutheranos, alterum adversus Calvinianos.

Commentaria supra universam Summam S. Thomae.

Ezeket Rovetta domonkos író említi s valószínűleg nem egyebek, mint amiket **Ferrari** Bécsben és Grazban tanárkodva diktált.

Ami a munka **terjedelmét, felosztását** illeti, az egész mű az előszótól kezdődő számozással 611 14/19 cm. nagyságú nyomtatott lap. Ehhez járul 98 lap függelék. A tulajdonképpeni munka 4 részre és 3 könyvre van felosztva. Ezt azonban megelőzik: a) Egy képes és egy egyszerű címlap. A képes címlapot magyar domonkosrendi szentek és martýrok képei díszítik és pedig: középen fent Szűz Mária, mint Magyarország védasszonya; jobbra felülről lefelé Boldog Bánffy Buzád martýr, Boldog Cháky Mór hitvalló és Boldog Magyar Margit szűz; balra felülről lefelé Boldog Magyar Pál martýr, Boldog Magyar Ágoston püspök és hitvalló és Boldog Magyar Ilona szűz; lent közepén Szent Domonkos, mint a magyar királyság pártfogója, tőle jobbra az apostoli királyok címere, balra a német-római császároké.

Ennek a képes címlapnak hasonmása található a Horváth „Szent-Domonkos-Rend“ 201-ik lapján.) b) Ajánlások III. Ferdinánd királyhoz, továbbá nejehez Mária királynéhoz s végül Draskovits György győri püspökhöz. c) Rendi fellebbvalók jóváhagyásai. d) Tartalomjegyzék és e) Előszó.

Az **első rész** egyetlen könyvből áll s a prédikátorrend Magyarországon való kezdetéről, elterjedéséről és vértanúiról szól. A **második rész** két könyvből áll. Az első könyv a szentéletű, de nem vértanú férfiakról, a második könyv a szentségben tündöklő apácákról szól. A **harmadik rész** 4 könyvből áll. Az első könyv az egyházi méltóságokat viselt férfiakról, a második a magyarországi eretnekinquisitorokról, a harmadik a doktorokról és írókról szól, a negyedik pedig azokról a szolgálatokról, melyeket a prédikátor-testvérek tettek az egyháznak és a magyar királyságnak. A **negyedik rész** egyetlen könyvből áll s a rend szervezetéről, férfi és női zárdáiról, a rend megreformálásáról s a magyar rendtartomány visszaállítási munkálatairól szól. A **függelék** tartalmazza Tótkó János boszniai püspök **Boldog Ágostonról** szóló művét; a magyar domonkos-testvérek vértanúságának apológiáját

7) **Horváth:** „Szent-Domonkos-Rend“ 201.

Ferraritól; továbbá más egyéb megjegyzést és végül egy név és tárgymutatót.

Jelen munkámban az első rész egyetlen könyvével s a második rész első könyvével foglalkozom, a 210-ik lapig terjedőleg.

Lássuk, melyek Ferrari gyakrabban idézett forrásai.

Vincentius Belvacensis (Vincent de Beauvais), francia származású volt, meghalt 1264-ben.⁸⁾ Legismertebb műve **Speculum historiale**. Általános történet ez, mely érdekes és ma már csak ebből ismert forrásokat őrzött meg. A magyar Domonkos-legendának is szolgált forrású⁹⁾ s általában nagy hatással volt a magyar codex-irodalomra.¹⁰⁾ Egyéb művei: a **Speculum naturale, doctrinale**, ezek a **Speculum historiale**-val együtt a középkor legnagyobb encyklopediai s más szerzők is rendkívül gyakran használták. A **Speculum morale** Mandonnet szerint apokryph munka.¹¹⁾ Három művet írt a hercegek neveléséről:¹²⁾ **De eruditione filiorum regalium; De eruditione principum** és **Tractatus de morali principis institutione**.

Thomas Cantimpranus (Thomas de Chantimpré) németalföldi francia származású Leuwis S. Petri-ben, nem messze Brüsseltől. 1186-ban született. Előbb ágostonrendi kanonok volt a cantimpréi apátságban (innen neve), majd domonkos lett s új rendjének jelentős tagja volt. Halála évét 1263—1272. közé teszik.¹³⁾ Több műve közül **Ferrari** a „Bonum universale de apibus“ címűt idézi.¹⁴⁾

Gerardus de Fracheto az általában **Humbertus de Romanis**nak tulajdonított „**Vitae Fratrum**“ szerzője.¹⁵⁾ Gerardus de Fracheto Limoges közelében született s 1225-ben lépett a párizsi, Szent Jakabról elnevezett domonkos-konventbe. Provence provinciális lett, káptalanokon szerepelt stb. s 1270-ben halt meg Limogesban. Humbertus felszólítására és jóváhagyásával írta művét s innen a tévedés, amit **Douais** tisztázott 1892-ben. Más művei: **Cronica ordinis**, melyet szintén Humbertusnak tulajdonítottak. Ezt a kérdést **Denifle** tisztázta. Harmadik műve: **Cronicon ab initio mundi ad sua usque tempora**.

Maga **Humbertus de Romanis** burgund¹⁶⁾ származású volt, a prédikátorrend ötödik nagymestere és fontos szervezője (1254—63.) 1277-ben halt meg¹⁷⁾ Mandonnet következő műveit említi: **Opera de vita regulari**,¹⁸⁾ **Tractatus de praedicatione crucis contra Saracenos infideles et paganos**,¹⁹⁾ **De eruditione Praedicatorum**,²⁰⁾ **De tractandis in concilio generali**.²¹⁾ **Guilielmus Cuperus** az Acta Sanctorumban megemlíti **Bernardus Guidonis** nyomán, hogy írt **Humbertus** egy **Domon-**

⁸⁾ **Mandonnet**: 364b és 365b. ⁹⁾ **Katona**: Ujabb adalékok. Irod. tört. közl. 1906. 108. J. ¹⁰⁾ **Vargha**: A szent Domonkos-rend és magy. kódexiroda. Szent-Domonkos-Rend 225. ¹¹⁾ **Mandonnet**: 366b.

¹²⁾ **Mandonnet**: 365a. ¹³⁾ **Jöcher**: I. 1146—1147. hasáb. ¹⁴⁾ **Ferrari**: 56. ¹⁵⁾ „**Vitae**“ Reichert **Introductio** XI—XVI. ¹⁶⁾ Szent Domonkos-Rend: 405. ¹⁷⁾ **Mandonnet**: 364b.

¹⁸⁾ **Mandonnet**: 356 a.

¹⁹⁾ **Mandonnet**: 360 a.

²⁰⁾ **Mandonnet**: 364 b.

²¹⁾ **Mandonnet**: 366 b.

kos-életrajzot is, mely igen elterjedt volt.²²⁾ Katona is említi ezt *Quetii et Echard* nyomán.²³⁾

Theodoricus Appoldianus vagy **de Appoldia**, Thüringiából Erfurtból való domonkos volt, 1228-ban született s még 1257-ben élt.²⁴⁾ Több műve közül **Ferrari** a „*Vita S. Domimici librus VIII.*“ címűt idézi.²⁵⁾ A magyar Domonkos-legendára s általában codexeinkre hatással volt.²⁶⁾ Katona is tárgyalja, mint a magyar Domonkos-legendá forrását és megjegyzi, hogy **Theodoricus** sokszor használta forrásul **Gerardus de Fracheto** „*Vitae*“-jét.²⁷⁾ Ezt a **Ferrari**-féle költői történeteknél magam is tapasztaltam s majd utalni fogok rá megfelelő helyen.

Jacobus a Voragine (Varazze-i Jakab), olasz származású domonkos volt, Genuai érsekségre emelkedett s 1298-ban halt meg.²⁸⁾ Legismertebb művét a „*Legenda Sanctorum*“-ot vagy közkeletű nevén „*Legenda Aurea*“-t 1260. körül szerkesztette. **A. Poncelet** bollandista író szerint elterjedése felülmúlja minden hasonló compilatioét. Hamarosan lefordították minden európai nyelvre.²⁹⁾ Egyike ez azon munkáknak, melyek a magyar codexirodalomra a legnagyobb hatással voltak.³⁰⁾ Itt ezenkívül „*Chrónica*“ címmel történeti munkát.³¹⁾ Továbbá egy olasz bibliaofrdítást is tulajdonítanak neki.³²⁾

Barnardus Guidonis (Bernard Guy), francia származású domonkos volt, 1324—1331-ig püspöki méltóságot viselt.³³⁾ Vagy 20 történeti munkája van. Értékes a „*Domonkosrendről*“ szóló műve.³⁴⁾ **Ferrari** a „*De rebus Ordinis*“ és „*Chronicon*“ címűeket idézi.³⁵⁾ Nagy egyháztörténeti műve: „*Flores cronicorum seu cathalogus pontificorum Romanorum*“. A „*Speculum sanctorale*“ egyike a középkori legendagyűjteményeknek, három első részét 1324-ben, a negyedikét 1329-ben fejezte be. Írt egy keresztény kivonatos hittant, melyet később plébánosok használatára dolgozott át. S végül írt egy jogi művet „*Practica inquisitionis hereticæ pravitatis*“ címmel.³⁶⁾

S. Antoninus domonkosrendi, firenzei érsek meghalt 1459-ben.³⁷⁾ Legismertebb műve s a magyar Domonkos legenda egyik főforrása: „*Cronicon*“ vagy „*Summa historialis*“³⁸⁾, ügyes compilatio, megtoldva

²²⁾ **ASS.** Augusti, Tom. I. 361. l.

²³⁾ **Katona:** Ujabb adalékok. Irod. tört. közl. 1906, 107. l.

²⁴⁾ **Jécher:** IV. 1097. h. ²⁵⁾ **Ferrari:** 24.

²⁶⁾ **Vargha:** A szent Domonkos rend és magy. kódexirod. Szent Domonkos-Rend 251. és 255. l.

²⁷⁾ **Katona:** Ujabb adalékok. Irod. tört. közl. 1096, 108. l.

²⁸⁾ **Mandonnet:** 365 b. ²⁹⁾ **Mandonnet:** 364 b. ³⁰⁾ **Vargha:** A szent Domonkos-rend és magy. kódexirod. Szent Domonkos-Rend 255.

³¹⁾ **Mandonnet:** 365 b. ³²⁾ **Mandonnet:** 363 b. ³³⁾ **Mandonnet:** 365 a.

³⁴⁾ **Mandonnet:** 365 b. ³⁵⁾ **Ferrari:** 25. és 41. ³⁶⁾ **Mandonnet:** 365 b, 364 b, 365 a.

³⁷⁾ **Mandonnet:** 368 Ea. ³⁸⁾ **Katona:** Az Ehrenfeld és Dom. cod. Irod. tört. közl. 1903. 59. és 188. l., továbbá **Katona:** Ujabb adalékok. Irod. tört. közl. 1906. 105. l.

korára vonatkozó eredeti adatokkal³⁹⁾. Irt ezenkívül kézikönyvet gyóntatók számára, theologiai művet „Summa Theol.“ címen⁴⁰⁾ és pedagógiai munkát „Regola a bene vivere“ címmel.⁴¹⁾

Joannes Antonius Flaminius. Humanista Imolából, Seravalléban tanított, Bolognában a humanista irodalom tanára lett, ott is halt meg 1536-ban. Több jámbor és szent ember életrajzát írta meg.⁴²⁾ **Ferrari** e munka Szent Domonkosról szóló részét idézi „Vita S. P. Dominici“ címen.⁴³⁾ **Flaminius** ezen műve **Leander Albertus:** „Tractat. de viris illustribus sui ordinis“ című művében található. Ezenkívül több más munkát is írt.

Leander Albertus, bolognai származású domonkos. Született: 1479-ben, 1525-ben lépett a rendbe, 1550-ben főinquisitori tisztet viselt. **Mandonnet** szerint 1550-ben, **Jöcher** szerint 1552-ben vagy 1553-ban halt meg.⁴⁴⁾ ⁴⁵⁾ Több munkát írt. **Ferrari** „De viris illustribus Ordinis Praedicatorum“ címűt idézi⁴⁶⁾ mely 1517-ben nyomtatott ki Bolognában Humanista izléssel írt munka.

Antonius Senensis v. de la Conception, portugál származású domonkos Guimaranesből, Sienai Szent Katalinról nevezték Senensisnek. Lissabonban tanult, Löwenben doktori fokozatot nyert, 1556-ban halt meg.⁴⁷⁾ **Ferrari** „Chronic.“ című művét idézi,⁴⁸⁾ **Jöcher** „Annales et bibliotheca ordinis Praedicatorum“ címen említi. A „Vita“ citált művek jegyzékében „Chronicon et Bibliotheca“ szerepel.⁴⁹⁾

Ferdinandus Castillo, spanyol származású domonkos, madridi prior, udvari pap, 1593-ban halt meg Madridban.⁵⁰⁾ **Ferrari** „Cent.“ címen idézi művét.⁵¹⁾ **Jöcher**nél ennek megfelelője: „Historia general de santo Domingo y su orden“ két részben, melynek elseje 1584-ben Madridban, másika 1592-ben Valladolidban jelent meg.

Caesar Baronius, 1533-ban született Campania Sora nevű városában. Felserdülve a vallicellai oratoriánus congregatióba lép be, bíborosi méltóságra emelkedik, 1607-ben hal meg s a vallicellai bazilicában temetik el. Évkönyv formájú egyháztörténetét **Bzovius** folytatta.⁵²⁾

Alphonsus Fernandez v. Ferdinand, spanyol származású domonkos, Placentiában született 1573-ban és 1627-ben még élt. Rendjének general-prédikátora volt s a domonkosok történetében érdemlegesen működött. **Ferrarinál** idézett műve:⁵³⁾ „Concertatio praedicatoria pro ecclesia catholica contra hereticos, gentiles Judeos et Agarenos“⁵⁴⁾

Thomas Malvenda, spanyol származású domonkos, Xativában, Valentiában született 1556-ban. Nyelvtudományt és teológiát tanult, az 1608-iki nagykáptalanon diffinitori tisztet viselt. 1623-ban halt meg.⁵⁵⁾ Számos műve közül **Ferrari** az „Annales ord. Praedicatorum centuria I.“ címűt idézi.⁵⁶⁾

³⁹⁾ **Mandonnet:** 366 a.   ⁴⁰⁾ **Mandonnet:** 364 a.   ⁴¹⁾ **Mandonnet:** 365 a.   ⁴²⁾ **Jöcher:** II. 631. h.   ⁴³⁾ **Ferrari:** 25.   ⁴⁴⁾ **Jöcher:** I. 155. h.

⁴⁵⁾ **Mandonnet:** 367 b.   ⁴⁶⁾ **Ferrari:** 127.   ⁴⁷⁾ **Jöcher:** I. 2043. h.

⁴⁸⁾ **Ferrari:** 25.   ⁴⁹⁾ **Vitae,** citált művek jegyzéke XXIII.

⁵⁰⁾ **Jöcher:** I. 1756. h.   ⁵¹⁾ **Ferrari:** 25.   ⁵²⁾ **Bzovius:** I. köt. bevezetésében.   ⁵³⁾ **Ferrari:** 46.

⁵⁴⁾ **Jöcher:** II. 561. h.   ⁵⁵⁾ **Jöcher:** III. 97. h.   ⁵⁶⁾ **Ferrari:** 24.

Abraham Bzovius, lengyel származású domonkos volt, 1567-ben Lengyelországban, Prosczovicében született. Milanóban filozófiát, Bolognában teológiát tanult, majd krakkói prior lett. 1627-ben halt meg. **Baronius** „Annales“-ét folytatta „Historiae Ecclesiasticae Tom. I—III.“ címen, melyet Kölnben adott ki 1517-ben. A harmadik kötetet **Joannes Fridericus Matenesius** állította össze.⁵⁷⁾ Munkájában pontosan nevezi meg forrásait és az I. és II. kötet elején pontos indexe van. Sok más latin, olasz és lengyel munkát is írt. **Szent Jácintról** és **Ceslausról** több műve szól. Van egy „Annales Ordinis FF. Praedicatorum“ két kötetben, de csak kéziratban.⁵⁸⁾

Joannes Michael Plodius, bolognai származású domonkos, a theologia doktora és tanára, milanói inquisitor, Lombardia főprovinciális volt. 1644-ben halt meg. Számos olasz és latin nyelvű munkát írt **A Ferrarinál** idézett⁵⁹⁾ **De prog. S. Domin.** és „De vir. ill. Or. Praed.“ című művek olasz megfelelői **Jöchernél**: „della nobile et generosa progenie de S. Domenico in Italia libri II.“ és „delle vite degli huomini illustri di S. Domenico“, két részben.⁶⁰⁾

Petrus Malpaeus v. Maffeus; brüsseli domonkos, 1591-ben született. Mint vilvordei prior működött s 1645-ben halt meg Brüsszelben.⁶¹⁾ Több rendtörténeti munkája közül **Ferrari** a „Palma fidei sacri ordinis FF. Praedicatorum“ címűt idézi.⁶²⁾

Coquetius v. Choquetius Franciscus Hiacintus, domonkos szerzetes volt a XVII. században. Salamancában és Löwenben tanult, a theologia doktora lett. 1645 vagy 1646-ban halt meg Antwerpenben. Több műve közül **Ferrari** „Materna viscera“ címűt idézi.⁶³⁾ Ennek teljes címe: „Mariae deiparae in ordinem Praedicatorum viscera materna.“⁶⁴⁾

A fent ismertetett írók mellett gyakran szolgált **Ferrari** forrásául a szentírás és sok más egyházi és világi történeti munka. Külön kiemelendő, hogy gyakran idéz magyarországi írókat és munkákat, így Rogeriust, Thuróczyt, Ranzanust, Bonfini a Tripartitum cikkei; kortársai közül Pázmányt, Tomkó Jánost, Némethy Jakab jezsuitát stb.

Viszont **Ferrari** is sokan használják forrásul, főleg történészek. Hogy csak néhányat említek az újabbak közül: az „Acta Sanctorum“ bollandista írói, Katona Lajos, Karácsonyi, Vargha Damján, Pintér stb.

Ferrari műve több szempontból való feldolgozásra szolgált anyagot. Elsősorban természetesen történeti szempontból és pedig:

Rendtörténeti szempontból: (ez a munka tulajdonképpeni tárgya) a magyar domonkosprovincia alapítása, nevezetesebb tagjai szervezete, zárdái stb.

Általános egyháztörténeti szempontból: zsinatok, pápaválasztások, küzdelmek a különféle eretnenségek ellen stb.

A magyar történet szempontjából: különösen II. Endre, IV Béla és V. István korára és családi ügyeire vonatkozólag tartalmaz érdekes

⁵⁷⁾ **Bzovius**: címlap. ajánlások az I. és II. kötet elején.

⁵⁸⁾ **Jöcher**: I. 1528—29. h. ⁵⁹⁾ **Ferrari**: 26. és 27.

⁶⁰⁾ **Jöcher**: III. 1633—1585. h. ⁶¹⁾ **Jöcher**: III. 85. h.

⁶²⁾ **Ferrari**: 40. ⁶³⁾ **Ferrari**: 38. ⁶⁴⁾ **Jöcher**: I. 1885. h.

adatokat és korrajzot; továbbá Zsigmond királynak és végül magának **Ferrarinak** korára.

Különösen gazdag **művelődéstörténeti** adatokban (szerzetesek élete, felfogása, ruházatuk, tanúltságuk, könyveik, műveik, továbbá csodák, ördögűzések stb.)

A művelődéstörténet, mint átmeneti műfaj, a történelem és irodalom között átvezet a jelen munkámban követett szemponthoz, **az irodalmi szemponthoz**. Mint már említettem s amint majd látni is fogjuk, Ferrari műve ebből a szempontból is gazdag anyagot kínál.

Említhetjük végül a **magyar helyrajz szempontját**. (Magyarország leírása, a csodákkal kapcsolatos helyek nevei, zárdák topographiája stb.)

Ezzel röviden bemutattam minden oldalról **Ferrari** művét.

A DOMONKOSREND.

Most rátérek a domonkosrend speciális, más rendektől megkülönböztető vonásainak, feladatainak vázolására.

A domonkosrendet a spanyol származású **Szent Domonkos** alapította és III. Honorius pápa hagyta jóvá 1216-ban. A magyar rendtartományt 1221-ben alapították. A domonkosrend akkor keletkezett,⁶⁵⁾ mikor a világi papság s a már meglévő szerzetesrendek is sokszor túlságosan meggazdagodtak s eltértek az eredeti krisztusi és apostoli egyszerűségtől és szegénységtől. A domonkosok, valamint a ferencek is a teljes szegénység hirdetői. Nem elszigetelten vidéki birtokon élnek, hanem rendszerint a városokban s még gyakrabban — helyszűke miatt — a külvárosokban, a nép közé vegyülve. A domonkosok a meglévő szerzetesrendek feladataihoz új feladatokat csatolnak.

Tudjuk ugyanis, hogy a szerzetesség eredeti célja az volt, hogy a teljesen tiszta és szent élet által az egyént az üdvözülésre előkészítse. Elmélkedés, imádkozás, Istennel való állandó foglalkozás és kézimunka töltötték be életüket. A szerzetesség előhírnöke és őstypusa a remeteség volt. Csak lassanként, Keleten **Szent Vazul**, Nyugaton **Szent Benedek** kezdeményezése folytán egyesültek a szétszórt remeték rendekbe. Ekkor a közös élet és közös szabályok keretében még mindig csak a saját lelkük művelése volt a főcéljuk s legfeljebb mellékesen végeztek lelkipásztori és tanítói teendőket s a helyi körülményekhez alkalmazva művelték a földet, vagy végeztek egyéb szükséges munkákat. Őszinte elismeréssel kell adóznunk ezen előbb keletkezett rendek megbecsülhetetlen kulturmunkájának, de ezekkel szemben **Szent Domonkos** rendje, vagyis a prédikátorrend határozott továbbfejlődést mutat. Ugyanis ez az első rend, mely kifejezetten és intézményszerűen célul tűzi ki⁶⁶⁾ és minden egyes tagjának feladatává teszi a prédikálást, tanítást, térítést, tehát minél szélesebb rétegek lelkének

⁶⁵⁾ **Pfeiffer**: „Jubiláló domonkosrend“ 5—8-ig.

⁶⁶⁾ **S. Thom. Aqu.**: Sum. Theo. II. II. q. 188. a. 4. c.

művelését.⁶⁷⁾ és ⁶⁸⁾ (Érdekesen van ez a különbség szimbolizálva a kunokhoz küldött barátról szóló történetben.) Ennek értelmében Szent Domonkos fiai nem tartják elég tökéletesnek a vallásos, lelkiélet szempontjából,⁶⁹⁾ sem a tisztán cselekvő életmódot, azaz a **vita activát**, mely külső jócselekedetekben (betegápolásban, szegénygondozásban, utasok elszállásolásában, mások segítségével) áll; sem a tisztán szemlélődő életmódot, azaz **vita contemplatívát**, mely a valláserkölcsei igazságokban való teljes elmélkedő elmerülésben áll; hanem a kettő egyesítését. A rend legkiválóbb tudósa **Aquinoi Szent Tamás**⁷⁰⁾ elismeri a **vita contemplativa** fölényét a **vita activával** szemben. E fölfogásában lényegesen befolyásolta az aristotelesi intellectualismus, vagyis az igazságnak szemlélődés által való megismerése. Ez pedig azonos a boldogsággal, ami viszont az emberi élet főcélja.⁷¹⁾ és ⁷²⁾ Legtökéletesebbnek mégis azt tartja, midőn a külső tevékenység éppen a mélyseges, belső lelki munkának, szemlélődésnek gyümölcse,⁷³⁾ azaz „actus ex abundantia et plenitudine contemplationis.”⁷⁴⁾ A domonkosrend jelszava is ehhez a felfogáshoz hiven: „contemplata aliis tradere.”⁷⁵⁾

Ezt az új szerzetesi életideált s a fentebb vázolt feladatokat a körviszonyokhoz alkalmazva akarják minél tökéletesebben megvalósítani. Buzgó törekvéseik által rendjük az alapítást követő időkben valóban kivált a már előbb létesült rendek közül. (Ezt a kiválóságot legvilágo-

⁶⁷⁾ **Constitutiones** Prologus. 4. III. 11. 12. 1. „...: Ordo noster specialiter ob praedicationem et animarum salutem ab initio noscatur institutus fuisse, et studium nostrum ad hoc debeat principaliter intendere, ut proximorum animabus possimus utiles esse.”

⁶⁸⁾ **Constitutiones** Prologus. Declaratio I. 13. De Ordine Praed. 15. oldal.

⁶⁹⁾ **S. Thom. Aqu.:** Sum. Theol. II. II. q. 179—182-ig.

⁷⁰⁾ **S. Thom. Aqu.:** Sum. Theol. II. II. q. 182. a. 1. c., továbbá általában q. 179-q. 182-ig. ⁷¹⁾ **Aristoteles:** Eth. Nico. lib. X. cap. 6, 7, 8, 9. kiad. Didot II. 122—127. 1.

⁷²⁾ **S. Thom. Aqu.:** Comment. in Eth. lib. X. Lectio IX., X., XI., XII. kiad. Parm. 21. kötet 344—355. 1.

⁷³⁾ **S. Thom. Aqu.:** Sum. Theol. II. II. q. 188. a. 6. c.

⁷⁴⁾ **Constitutiones** Prologus. Declaratio I. De Ordine Praed. 15. 16. o. oldal.

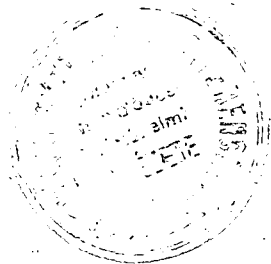
⁷⁵⁾ **S. Thom. Aqu.:** Sum. Theol. II. II. q. 188. a. 6. c. „... Opus vitae activae est duplex: unum quidem quod ex plenitudine contemplationis derivatur, sicut doctrina et praedicatio.... Et hoc preferitur simplici contemplationis. Sicut enim majus est illuminare quam lucere solum, ita majus est contemplata aliis tradere, quam solum contemplari. Aliud autem opus est activae vitae quod totaliter consistit in occupatione exteriori; sicut elemosynas dare, hospites recipere et alia hujusmodi quae sunt minora operibus contemplationis... Sic ergo summum gradum in religionibus tenent quae ordinantur ad docendum et praedicandum.... Secundum autem gradum tenent illae, quae ordinantur ad contemplationem. Tertium est earum, quae occupantur circa exteriores actiones.

sabban példázza a IX csoda, s a vele összefüggő Frater Hungarus életrajza.)

A FERRARINÁL TALÁLHATÓ KÖLTŐI TÖRTÉNETEKRŐL ÁLTALÁBAN.

Mint már említettem, ezek legendás, mesés, mondái művecskék. Talán leginkább rájuk illenek a **középkori példa** elnevezés. Én általában **csodás, vagy költői történeteknek** nevezem őket. Valamennyiök többé vagy kevésbé magyar vonatkozású. Vannak, amelyek a magyar domonkos-rendtartomány alapításához fűződnek, mások magyar helyekhez, magyar rendtagokhoz, magyar városokban őrzött ereklyékhez. Ismét mások nem magyar, de Magyarországon nagy szerepet vitt rendtagokról szólnak. Általános tendenciájuk **Szent Domonkosnak** és a **domonkosrendnek** dicsőítése és kiválóságának példázása. Legnagyobb részükben csodás eseményekről, csodákról van szó. Lásuk, mit értettek csodán e történetek írói? Csoda az a folyamat, vagy jelenség, melyet Isten a természetes erők és tényezők alkalmazása nélkül hoz létre. Pl. Ha valaki egyszer meghalt, az a természet rendje szerint nem kél többé életre. Isten azonban mindenhatóságában a természet rendjének ellenére is képes valakit feltámasztani. Ez a történetek íróinak felfogása. A csodákban vagy vértanúságokban e helyen elsősorban az azokat tartalmazó **költői történetek irodalmi becse érdekkel bennünket**. Ez szolgál fokmérőül arra nézve, hogy mily részletességgel foglalkozzam az egyes történetekkel.

KÖLTŐI TÖRTÉNETEK.

A MAGYAR DOMONKOSPROVINCIA ALAPÍTÁSÁHOZ FÜZŐDŐ TÖRTÉNETEK.

A magyar domonkosprovincia alapításával kapcsolatban két csodás történetet beszél el **Ferrari**. Ime az első:

Mikor a Magyarországra küldött első domonkosok Lauriensis városába érkeztek, három iskolai hallgató csatlakozott új tagként hozzájuk. Ezeknek felvétele után Szádok testvért éjjel virrasztás közben nagy démon-sereg vette körül s ezt kiáltották: „Jaj nekünk, azért jötetek, hogy jogos részünket elvegyétek!” S aztán a novitiusokhoz fordulva így szóltak: „Ily gyermekekkel akartok ellenünk harcolni?” Ezt azután Szádok a matutinum (éjféli zsoltosma) alkalmával elmondta társainak.⁷⁶⁾

A három tanítvány csatlakozására **Ferrari Theodoricus de Appoldia** 1. §. c. I helyét jelöli meg forrás gyanánt, a démonjelenetre azonban nem nevez meg forrást. Mindamellett mindkét rész együttesen megfelel pár szó különbséggel 1. **Theodoricus** 1. § c. I. (az ASS.-beli beosztás szerint: **Theodoricus** c. XXVII. 318. szak. ASS. Augusti, Tom. I. 612. 1) részének; 2. **Humbertus**, helyesebben **Gerardus de Fracheto** „Vitae Appendix“ 305. 1. 2. szakaszának. Valószínűleg **Theodoricus** merített **Gerardus de Fracheto**-ból.⁷⁷⁾ (Erre máshol is találunk példát. És pedig **Ferrari** a 93. lapon **Theodoricus** 1. 4. c. 5. alapján dolgozva megjegyzi, hogy **Theodoricus** forrása **Humbertus**, helyesebben **Gerardus de Fracheto** 1. 1. c. 5. §. IX. volt. Ehhez hasonló eset fordulhatott elő itt is.)

Szádok, Boldog Magyar Pálnak, a magyar domonkosprovincia alapítójának apostoltársa volt.⁷⁸⁾ Lauriensis városáról sokat vitáztak a történészek. **Ferrari** több régi történetíró véleményét kritika alá vetve Dalmatiában vagy Istriában, a magyar határszélen keresi⁷⁹⁾ Ujabban **Pfeiffer** következtetései nyomán inkább Győrt kell rajta értenünk.⁸⁰⁾

A magyar domonkosprovincia keletkezését megjósoló másik csodás történet a következő:

Mikor **Humbertus** a bolognai nagykáptalanra igyekezett, találkozott a sátánnal, ki őt kikérdezte, hová, miért megy s hogy Magyarországra és Görögországra is készülnek-e társai? Az igenlő válasza

⁷⁶⁾ **Ferrari**: 32—34.

⁷⁷⁾ **Katona** is megjegyzi, hogy **Theodoricus** gyakran merített **Gerardus de Fracheto**-ból. **Katona**: Ujabb adalékok. Irod. tört. közl. 1906, 108. 1.

⁷⁸⁾ **Ferrari**: 24—25. **Theod.** 1. 4. c. 7.   ⁷⁹⁾ **Ferrari**: 32—33.

⁸⁰⁾ **Pfeiffer**: Dom. crd. prov. 22.

így kiáltott fel: „A ti rendetek a mi veszünk!” — És eltűnt, miként a füst.⁸¹⁾

Forrásul **Ferrari Humbertusnak**,⁸²⁾ helyesebben **Gerardus de Fracheto**-nak l. 4. de vit. frat. c. 15. helyét nevezi meg.

A sátán szereplésére **Pfeiffer** azt jegyzi meg, hogy más változatokban csak egy utással való találkozásról van szó s csak oldaljegyzetes magyarázatképpen teszik hozzá, hogy ezen a démon értendő. A későbbi szerkesztésekben már magában a szövegben világosan a **démont** szerepeltetik.⁸³⁾

Ha a két történetet egybevetjük, bizonyos kapcsolatot fogunk találni közöttük. Minthogy pedig a **Humbertus**-féle eset történeti időrendben megelőzte a **Szádok** esetét, feltehető, hogy a **Humbertus**-féle démonjelenet hatott a **Szádok**-féle jelenetre. Támogatják ezt a feltevést a feljegyzés körülményei is, amennyiben a **Humbertus** esete magában a „Vitae”-ben foglaltatik, míg **Szádok** esete a természetszerűen később készült „Vitae Appendix”-ben található. Elemezve a két történetet, találunk **megegyező** vonásokat. 1. A magyar domonkosprovincia megalapításában a gonosz lelkek vesztiüket látják. 2. A barátok mindkét történetben útközben találkoznak a démonnal. 3. Az egyikben a bolognai nagykáptalanra igyekeznek, a másikban onnan jönnek. 4. Hasonló de nemcsak erre a két történetre vonatkozó, hanem általános elem, hogy a provincia keletkezését emberfeletti csodás jelenségek előzik meg. Ez a kor divatja volt. 5. Új elem a **Szádok**-féle történetben a novitiusok szereplése. Általában a **Szádok**-féle történet kialakultabb, kidolgozottabb, több benne a szereplő, a látomás kerete jobban van megrajzolva s fokozottabb benne a **csodás elem**. **Humbertusnál** egy utas szerepel s csak később démon, **Szádoknál** már éppen **démon-sereg**. Nem egyszerű találkozás, hanem virrasztás közben való megjelenés. Egészen visio-szerű.

Vegyük most tekintetbe azt, hogy a legendák s más csodás történetek keletkezésénél fokozódó kibővülést, színeződést találunk.⁸⁴⁾ Ha ez fennáll, akkor a **Szádok**-féle történet bővebb, plasztikusabb volta is támogatja a **Humbertus**-félének hatásáról való feltevést. Láttuk a hasonlóságokat és különbségeket, vizsgáljuk most, hogyan keletkezhetett a **Szádok**-féle történet s a **Humbertus** esetének esetleges hatása milyen fokú és milyen természetű lehetett. Feltehetjük először, hogy önállóan, azaz a **Humbertus**-félétől függetlenül **Szádok** élményéből keletkezett. S **Humbertus** története csak annyiban hatott rá, hogy **Szádok** esetleg hallhatta, ismerhette **Humbertus** esetét. Lehet másodszor az is, hogy későbbi írók **Humbertus** esetét egyszerűen ráalkalmazták (adaptatio) **Szádokra**. Ez a középkori hagiographusok és általában krónikaírók szerkesztéseiben gyakori módszer.⁸⁵⁾ Így a történet szerkesztője a no-

⁸¹⁾ **Ferrari**: 35.

⁸²⁾ **Humbertusnaka** „Vitae”-hez való viszonyát a Bevezetésben a 9. lapon tisztáztuk.

⁸³⁾ **Pfeiffer**: Dom.-ord. prov. 17. l. 12. jegyzet.

⁸⁴⁾ **Delehaye**: 142—167.

⁸⁵⁾ **Delehaye**: 116—117.

vítius-felvétel és az utazás feljegyzett adataihoz hozzáfűzte **Szádokra** alkalmazva a **Humbertus esetét**. Hogy ki lehetett ez a szerkesztő s mikor végezte munkáját, nem sejtethjük.

Miután láttuk a **Szádok**-féle történet keletkezésének **hypotéziseit**, meg kell még jegyeznünk, hogy akár önállóan tartjuk, akár egyes alapmotívumaiban idegen hatástól befolyásoltnak, a **Szádok**-féle eset bennünket nemcsak plasztikusabb volta miatt érdekel jobban, hanem főleg magyar vonatkozásai miatt. Ugyanis míg a **Humbertus** féleiben csak szó van a megállapítandó magyar provinciáról, addig a **Szádok** esete már vagy magyar földön, vagy annak határán játszik. Szereplője **Szádok**, későbbi zágrábi prior⁸⁶⁾ s a novitiusok is ezen a földön csatlakoznak hozzá.

A magyar domonkosrend első idejéből való az alábbi kis történet, melyet **Ferrari** annak bizonyítására közöl, hogy miképpen segítette Isten a domonkosokat működésükben.

Egyszer két barát éppen akkor érkezett egy faluba, amikor a nép misére szokott összegyűlni. Miután megtartották a misét, mindenki hazament, csak a két domonkostestvér maradt a templom tornácában, mivel senki sem hívta meg őket vendégül. Egy szegény halászt azonban nagyon bántott ez a dolog, de nem mertte őket meghívni, mert nem volt semmije, amivel megvendégelje őket. Hazatért és elpanaszolta szomorúságát a feleségének. Az asszony pedig azt válaszolta, hogy bizony nincs egyebe, mint egy kevés kölese. Ekkor az ember előhozatta a pénzeszacskót és váratlanul két pénzdarabot talált benne.

— Menj gyorsan — szól az ember az asszonynak — és végy az egyiken kenyeret, a másikon bort, azután pedig készíts kölest és halat.

Az asszony úgy tett, amint az ember parancsolta, a halász pedig visszament s a még ott álló testvéreket örvendezve hívta meg magához. S ettől kezdve, ha szüksége volt rá, mindig talált az erszényében két darab pénzt s szerzett juhokat, ökröket és sok egyebet. A barátokat pedig szerette és szívesen fogadta vendégül.⁸⁷⁾

Forrása: **Theodoricus** l. 8. c. I Hozzáteszi ehhez **Ferrari**, hogy feljegyezték ezt még **Bzovius** ad an 1221 n. 6; **Malvenda** a. 1221 c. 8; **Coquetius** „mat. viscera“; és mások is. A **Ferrarinál** közölt szöveg s az **ASS.**-beli **Theodoricus** szöveg (**Theodoricus** Vita c. XXVII. 319. szak. **ASS.** Augusti, Tom. I 613. old.) csak tartalmilag, de nem szószerint egyeznek meg. **Bzovius Theodoricust** idézi s ő rövidebben közli a történetet.

Kedves, egyszerű kis történet. Egész szerkezete igazi népmesei. Semmi bizarr, semmi fantasztikus vonás nincs benne, egyszerű és átlátszó az egész, mint a szegény halász lelke. Nehány vonással jellegzetesen vannak megrajzolva a szereplők: a nehézségekkel küzdő domonkosok, a közönyös falusiak, a jószívű halász s engedelmes felesége. A váratlanul talált két pénzdarab, a könyörületeség megjutalmazása, mint költői igazságszolgáltatás, s különösen a soha ki nem fogyó erszény, általános mesemotívumok. Már a jószág megjutalma-

⁸⁶⁾ **Pfeiffer**: Dom. ord. prov. 24. és 35.

⁸⁷⁾ **Ferrari**: 37—38.

zásában is rejlik némi erkölcsi tanúság, de az aztán fokozottabban kibővül, specializálódik. Itt ugyanis Isten a halászt a **domonkosok** iránti könyörületességéért jutalmazta meg s ezáltal arra buzdítja a hiveket, hogy szeressék az ő krisztusi szegénységre példát adó fiait, mert akik őket támogatják, azokat Isten is megsegíti. Ez a mesés tárgy, s a domonkosok pártfogolására buzdító kis történet műfaji tekintetben a középkori példák közé sorozható. Természetesen egyesülnek benne a népmesei motívumok, az erkölcsi célzattal. Hangja közvetlen, az előadást hatásosan élénkíti a halásznak és feleségének párbeszéde.

Fokozza a közvetlenséget s különös érdekességét kölcsönöz neki az a körülmény, hogy a domonkosok első magyarországi vándorlásaihoz fűződik s így feltehető, hogy ez a kis történet a magyar talájból nőtt ki.

A magyar domonkosok nagyarányú és az égiektől segített kunterítéseiről szól a következő történet:

Egyszer egy barát azt a parancsot kapta rendjétől, hogy a kunokhoz menjen térítés végett. Nagyon megzavarta ez a parancs s elment egy remetéhez, aki neki jó ismerőse s Isten előtt kedves ember volt. Kérte, imádkozzék érte Istenhez, mivel alig hiszi, hogy ez a feladat sikerrel fog járni. Az pedig, minthogy jámbor és szent ember volt, következő éjjel igen buzgón kérte a barát érdekében Istent, aki a következő látomással vigasztalta meg őt. Ugy tetszett neki, mintha látna egy nagy folyót, s felette egy hidat, amelyen a különféle szerzeteknek emberei mentek át örvendzve, de egyenként: a prédikátor testvérek ellenben nem a hidon, hanem magán a folyón keltek át úszva s közülök mindegyik emberekkel teli hajót vonszolt. Mikor pedig közülük valamelyik a szerföltti fáradság miatt ellankadt a húzásban, a Boldogságos Mária segített az elgyengülőknél és jóságos kezével támogatta őket s így az ő segedelmével átjutottak. A folyón való átkelés után pedig elvezette őket, — kik kimondhatatlan boldogsággal örvendeztek, azokkal együtt, akiket magukkal hoztak — gyönyörű szép helyekre. Mikor ezt a látomást elbeszélte a barátnak, az ezáltal felbátorodott és buzgón hozzálátott a reábízott feladat teljesítéséhez. Ugyanis világosan megértette, hogy az emberek üdvéért a prédikátorokra nehezebb munkák várnak, mint más szerzetesekre, akik csak egymaguk üdvözülnek. De viszont a prédikátorok munkái eredményesebbek és kimondhatatlan örömmel teljesek s ezekben a Boldogságos Szűz a segítőjük ⁸⁸⁾

Ferrari forrása **Humbertus** helyesebben **Gerardus de Fracheto** I. I. de vitis Frat. művének c. 6. §. I. helye.⁸⁹⁾

Ennek a történetnek magva szimbolikus visio, mely mintegy beilleszkedik a kunokhoz küldött barát esetének keretébe. A barát tanácskérése vezeti be a főcselekményt. A gerincét a történetnek a látomás teszi, a befejezés pedig a látomás magyarázata s a felbáto-

⁸⁸⁾ **Ferrari:** 42.

⁸⁹⁾ **Humbertusnak** a „Vitae Fratrum“-hoz való viszonyát a Bevezetésben a 9. lapon tisztáztuk.

rodott barát útrakelése. Amint látjuk, szerkezete kerek s a tanítómesékre és példázatokra emlékeztet.

Az alakok jellemzésére meg kell jegyeznünk, hogy a vállalkozás sikerében nem bízó barát s a mély hitű, Istenben elmélyedő remete élénken vannak jellemezve. Viszont magának a látomásnak alakjai elmosódottak, fátyolos, ködös alakok, minden közelebbi megrajzolás nélkül egyszerűen **domonkosok**, kik emberekkel megrakott hajókat vonnak, továbbá különféle rendű más szerzetesek. Egyébként a látomás szereplői szimbolikus alakok. Az úszóktól vont teli hajók jelentik a nagytömegű megtérítettjűkkel együtt üdvözülő domonkosokat, a hídon egyenként átkelők pedig az egymagukban üdvözülő más rendű szerzeteseket. A folyó s a híd az üdvözülés útjait jelképezik. Csodás elemekben is gazdag ez a történet, ilyen első sorban maga a látomás, mint isteni vigasztalás és Szűz Mária szereplése. Az álomképekből isteni kinyilatkoztatásnak kiolvasása az emberi szellem egyik igen régi és általános terméke. Ez magának az emberiségnek lelkületéből magyarázható. Az ember nem tudja megmagyarázni az álmok bizarr képeit, színes jeleneteit s hajlandó azt felsőbb hatalmaktól származtatni. Találunk erre példát már a bibliában, a perzsák, görögök és rómaiak hitében is, de a keresztény hívők sem tartották vallásukkal ellenkezőnek az álmokba vetett hitet. Mindezek természetesen csak egészen általánosan hozhatók kapcsolatba az itt tárgyalt történettel, anélkül, hogy bármelyiküknek közelebbi hatását ki lehetne mutatni. Előadása ódon színezetű s műfaji tekintetben nemcsak a már említett szerkezeti sajátosságok miatt, hanem a szimbolumok, csodás elemek szereplésénél fogva is a tanítómesékre, s még inkább a biblia szimbolikus példázataira emlékeztet. Felfogása, hangulata egészen középkori, uralkodik benne a mély hit és rendíthetetlen bizalom Istenben és Szűz Máriában. Jellemző a rendi önérzet, mely kiemeli a téritőknek és ezek között is a domonkosoknak kiválóságát más szerzetekkel szemben.⁹⁰⁾

Magyar vonatkozására inkább csak következtetni lehet, amennyiben történetileg igazolt tény, hogy a kunok megtérítésében éppen a magyar domonkosok buzgólkodtak.^{91), 92)}

A TATÁRPUSZTÍTÁSHOZ FÜZŐDŐ TÖRTÉNETEK.

A csodás és költői történeteknek érdekes csoportját alkotják azok, melyek a tatárjárás szörnyű pusztításából festenek elénk egy megrázó képet. Ide fogjuk sorozni **Ceslaus**, **Szent Jácint**, továbbá **Bánffy Buzád** s végül **Szádok** történetét. Lássuk először **Ceslaus** történetét.

Mikor a tatárok 1241-ben betörték Lengyelországba, dúltak, pusztítottak mindenfelé. Nem kimélték sem a templomok szentségeit, sem a kolostorok jámbor lakóit. Az általános pusztulásban azonban **Vratislavla**, (Boroszló) Szilézia fővárosa **Boldog Ceslaus Odrovansius** cso-

⁹⁰⁾ Lásd a Bevezetés 13. lapját.

⁹¹⁾ **Ferrari**: c. IV. 36—42. és c. VI. 49—51.

⁹²⁾ **Pfeiffer**: Dom. ord. prov. IV. Kapitel 75—92.

dája által megmenekült. **Ceslaus** állandó könyörgésére ugyanis Isten segítséget küldött, amennyiben a tatárok táborát szörnyű villámmal világította meg. Ettől a tatárok megrémültek, s felhagytak az ostrommal. Különösen, amikor egyesek az imádkozó **Ceslaus** feje fölött égi fényű golyót láttak, mások pedig azt, hogy tüzes golyókat dob a tatár táborra, amelyekkel azt lángba borítja.⁹³⁾

Ferrari forrásául **Bzovius** ad an. 1241. n. l. szolgált. **Ceslaus** Szilézia patronusa.⁹⁴⁾ Szilézián kívül főleg Csehországban működött s alapított domonkos-zárdákat. Testvére volt **Jácintnak**.⁹⁵⁾

Íme egy kép a keresztény népeknek a tatárok elleni élet-halálküzdelméből. Előzménye Lengyelország feldúlása, fő része a **Ceslaus** buzgó könyörgésére történt isteni csoda, befejezése pedig Boroszló felszabadulása. Ez a csoda valóságos történeti eseményhez, az 1241-iki tatárpusztúthoz, közelebről **Boroszló** ostromához fűződik. Egyetlen szereplője **Ceslaus** s vele szemben áll a tatárok tömege. A többi várvédőről semmi szó. **Ceslaus**, mint a keresztény hit bajnoka, mindnyájukat képviseli, amint a kegyetlen ostrom közepett mint szikla a tengerben áll szilárdan, s imádkozik Istenéhez. Erős hitével győzedelmeskedik a tatárok durva nyers erején, mert őt Isten segíti. Ez a felemelő meggyőződés ad mélységet ennek a történetnek. Tulajdonképpen az egész egyetlen kép. Szikrázó villámok borítják lángba a tatár tábor s mikor azok megrémülve feltekintenek, égi fényességű golyót látnak **Ceslaus** feje felett s úgy látják, hogy imádkozó kezéből tüzes golyók repülnek táborukra.

Közvetlenül ehhez kapcsolja **Ferrari Szent Jácint** történetét a következőképpen.

Ceslausnál nem kisebb dolgot művelt **Szent Jácint**, midőn az oroszországi Kiovia városában működve, azt a tatárok ellepték. Miután megtudta, hogy Kioviát a tatárok el fogják pusztítani s hallotta, hogy közelednek, mivel továbbá az égiek figyelmeztették, hogy a templom szentségeit ne hagyja a hitetleneknek martaléknak, bement a templomba, s Mária alabástrom szobrát az oltárról leemelte. A másik kezébe a szentségtartót fogta, templomi ruhát öltött és elindult északnak a **Boristhensis** (Dnjeper) folyó partjára **Sevariensis**⁹⁶⁾ felé.

Mivel pedig hajót nem talált, a nehéz szoborral megterhelve nekiindult a mély víznek s csodálatos módon átjutott rajta.⁹⁷⁾ Ennek forrása ugyancsak **Bzovius** ad an. 1241. n. l. — **Szent Jácint**, mint már említettem, **Ceslaus**nak testvére volt, s különösen Krakkóban működött.⁹⁸⁾ Lengyelország patronusaként tiszteli.⁹⁹⁾ Oroszországban¹⁰⁰⁾ is

⁹³⁾ **Ferrari**: 51—52.   ⁹⁴⁾ **Badalik**: Szent-Domonkos-Rend 325.

⁹⁵⁾ **Ferrari**: 30. l. citálja **Malvenda** a. 1221. c. 12. helyét és más irókat.

⁹⁶⁾ Szevaria a mai Kievtől északkeletre fekszik.

⁹⁷⁾ **Ferrari**: 52.

⁹⁸⁾ **Ferrari**: 30. l. citálja **Malvenda** a. 1241. c. 12. helyét és más irókat is.

⁹⁹⁾ **Badalik**: Szent-Domonkos-Rend 325.

¹⁰⁰⁾ **Badalik**: Szent-Domonkos-Rend 325.

térített s ottani, Kioviában való működéséhez fűződik a fenti történet. — Ez ismét másféle kép a tatárpusztításból. Itt a **menekülő szerzetest** látjuk. Egyszerű a cselekvény, a tatárok közeledtének hírére a templom kincseit gondos szeretettel mentve menekül **Szent Jácint**, mint egykor **Aeneas** ősei szobrával az égő Trójából. Elszánt akarat, törhetetlen hit lelkesíti, amint hajót nem találva nekivág a mély folyónak. S ime Isten segítségére siet s szerencsésen átjut a vizen drága terhével. Az egésznek egymaga **Szent Jácint** a szereplője s folyton vele van figyelmeztetésével és segedelmével egy másik láthatatlan, hatalmas szereplő, az isteni gondviselés.

Mindkét történet előhírnöke ama bennünket legközvetlenebbül érintő nagy viharnek, mely hamarosan Magyarországra következik el, s csaknem kipusztítja a szerencsétlen országot. Ennek forgatagában tűnik elő **Bánffy Buzád** acélos magyar alakja. Történetét **Ferrari** a következőképpen közli:

Magyarországon egy hatalmas vezér birtokát fiaira hagyva, a domonkosrendbe lépett, s tanult ember és jó prédikátor lett. A tatárbetöréskor, amikor a többi testvérek elmenekültek, ő engedélyt kért, hogy a zárda falai közé meneküljön és gyengeség és öregség miatt tovább menni nem tudókkal maradjon, hogy azokat vigasztalja. Ezt megengedték neki, ő pedig vigasztalta a szegényeket és nyomorultakat és éppen a templom oltára előtt volt leborúlva s buzgó imádkozásba merülve, mikor a hitetlenek leölték. A tatárok kivonulása után a visszatérő testvérek lándzsákkal átdöfve találták meg, szétroncsolt agyvelővel. Az engesztelő istenitiszteleten a busongó testvérek egyik kikelte Isten ellen, hogy ezt az érdemes férfiut így vszni hagyta. Három napig vivódott s végre a siratott férfiú megjelent előtte s figyelmeztette, hogy nem kell-e szenvedni Krisztusért s hogy a szenvedések méltóvá tesznek a mennyei dicsőségre.¹⁰¹⁾ S ezzel eltűnt, miután az Isten kifürkészhetetlen ítéletében kétkedő barátot megnyugtatta.¹⁰²⁾

Ferrari ezt a történetet mint **Thomas Cantipratanus** 1. 2. de Ap. 16. vt. cap. 44. n. 2 részletét közli. Hozzáteszi, hogy kivüle még **Leander, Senensis, Castillo, Plodius, Fernandez, Malvenda** és **Malpaeus** is megemlékeznek erről az esetről. Érdekes, hogy ezt a történetet **Bánffy Buzád** személyével **Ferrari** kötötte össze.¹⁰³⁾, ¹⁰⁴⁾ és ¹⁰⁵⁾ Alapos kutatások és okiratokkal támogatott következtetések alapján állapította meg a történetben szereplő „dux potentissimus“ kilétét. Az erre vonatkozó döntő fontosságú okmányt, azaz **Bánffy Buzádnak**, az 1233-ban a pesti domonkos zárdába lépett egykori bánnak adománylevelét, **Némethy Jakab** jezsuita találta meg a **Bánffy**-család levéltárában. A történet színtere a pesti domonkos zárda, az időpont pedig 1241—42.

¹⁰¹⁾ Luc. 24. Rom. 8.

¹⁰²⁾ **Ferrari**: 56—57.

¹⁰³⁾ **Ferrari**: 57—61.

¹⁰⁴⁾ **Pfeiffer**: Dom. ord. prov. 30.

¹⁰⁵⁾ **Pfeiffer**: Magyar zárdatört. 54—55.

év.¹⁰⁶⁾ Amint látjuk, hiteles történeti bizonyítékok támogatják ezt az elbeszélést. A bevezető részben megismerkedünk **Buzád** előbbi életével: hatalmas vezér, későbbi éveiben Isten szolgálatába lép. A főcselekmény **Buzád** martyrhalála. S mintegy befejezésül fűződik hozzá egy külön kis történet, mely az Ur-ellen kikelő barát vivódásáról s **Buzád** megjelenéséről szól. Ez szervesen kapcsolódik az előző részekhez. Az egész történetet ugyszólván teljesen betölti **Buzád** alakja, mely sokoldalúan van megrajzolva. Nem átlag jellemzés, általános szerzetesalak ez, hanem speciálisan magyar szerzetes, különálló egyén. Már a neve is magyar „Bánffy Buzád“, szinte pogány hangzású. Bán volt, főrangú, gazdag nagyr. Az ország egyik legfőbb embere, ki élete alkonyán a világ zajából a zárda békés csendjébe vágyott. De az általános pusztító vész, a tatárbetörés az ő Istennek szentelt életét is felkavarta. Társai elmenekültek, ő benne azonban talán fellobogott fiatalabb éveinek harcias vére, s nem ment velük, szembe akart nézni a biztos halállal. S mégis az oltár előtt, imádkozás közben ölték le. Nem harcolt ellenük; papi hivatásának szolgált s bátorította a reábizottak lelkét s imádkozott halála percéig. Mellette még csak egy szereplőt láttunk, a megnyugodni nem tudó szerzetest, de ez is csak azért tűnik fel, hogy őt sirassa s a halálán érzett bánatot tolmácsolja.

Zordon erejű, valószínű ez a történet. Semmi erőszakolt, mesterkéltetés sincs benne, még a végső csodás jelnet — **Buzád** megjelenése is — oly természetes és jóleső, hogy szinte másképp el sem gondolhatjuk. Legfőbb értéke azonban ennek a történetnek, hogy minden idegen hatástól ment, teljesen eredeti magyar. Ehhez a földhöz kapcsolódik minden szálával. Magyar a föld, ahol lejátszódik, magyar a hőse, milieuje pedig Magyarországnak nagy pusztulása. Valóban zord idők ezek! — tolúl ajkunkra a felkiáltás, mikor megilletődve olvassuk e sorokat. A pusztulás sötét képei után megnyugtatóan, kibékítően hatnak **Buzádnak** a baráthoz intézett fenséges vigasztaló szavai, melyek az Isten akaratában való megnyugvásra intenek.

Az 1260-iki lengyelországi tatár betöréshez fűződik **Szádoknak** és 48 társának martyrhalála.

Ebben az évben a scythák keze által számtalan martyr szállt az égbe. A tatárok **Nogarius** és **Celebuga** nevű vezérek alatt törtek be Lengyelországba és rengeteg védtelent öltek le. Több zárdát is felédtak. **Sandomiria** várát pedig csellel bevették és minden idemenekültet leöltek, úgy, hogy a **Visztuláig** folyt a vér. Erre a sorsra jutottak a részint **Szent Jakab**, részint **Mária Magdolna** zárdájához tartozó domonkosok is. Martyrhalálukat megelőzően csoda történt. A mészárlás előtti éjejen **Szádok** társaitól körülvéve matutinumot (éjjeli zsolozsmát) tartott. Mikor egyházi szokás szerint a novitius a martyroknak névjegyzékéből a következő napra szóló szakaszt fel akarta olvasni, aranyos betűkkel ezt látta odairva: „49 uj martyrnak kíszenvedése **Sandomiriában**.“ Előbb habozott, hogy olvassa vagy elhallgassa-e, de félelemtől megragadva, remegő hangon végre mégis felol-

¹⁰⁶⁾ **Ferrari:** 60. **Pfeiffer:** Dom. ord. prov. 30. **Pfeiffer:** Magyar zárdatört. 54.

vasta az aranybetűs mondatot: „49 uj martyrnak kinszenvedése Sandomiriában“. Maga Szádok is elcsodálkozott a soha nem hallott olvasmányon, a testvérek pedig megdermedtek a novitius tétovázó szavaira. A prior elkérte a napi olvasmányt s mindnyájan látni óhajtották a rejtelmes sorokat. De mikor a növendék-pap a könyvet tovább adta, az az aranybetűs sandomiriai jegyzet eltűnt a testvérek szeme elől. Ekkor Szádok így szól hozzájuk:

— Ez égi előjel, Testvéreim. Teremtőnk bennünket a boldogabb életre és örök halhatatlanságra hív. Elveszi-e tőlünk a scytha az életet? Melyiket? Csak a múlandó, annyi veszéllyel körülvelt földi életet, de miénk a rév, mélybe kifeszített vitorlával hajózhatunk az örökélet dicsősége felé. Mégis emlékezzetek meg előző életetekről s ha hibázatok, gyónjatok meg szent vallomással. Készítsétek lelketeket a csillagok felé való repülésre. Készítsétek elő magatokat, hogy elszánt lélekkel halhassatok meg. Oh, bár jönne már az óhajtott óra, mely bennünket a földre sújtva az égbe juttat!

Végre aztán felvirradt reájuk a hön óhajtott nap, amelyen a földi létől megszabadulva, a test béklyóiból felemelkedhettek. Rajtukötötték a vad tatárok, mint vérszomjas oroszlánok s Szádok lelkipásztort a barátok nyájával együtt a szentegyházban ölték le, amint „Salve Regina“-t énekelt.

Az egyik barát pedig, aki a templom legfelső részébe távozott el, amint meghallotta az öldöklés zaját, lejött, megclette magát a scythákkal s csatlakozott martýrtársaihoz¹⁰⁷⁾

Ferrari forrása: **Abr.** Bzovius a. 1260 n. 3. post Cromerum Michovium l. 3. c. 44. Ez a **Bzovius n. 2**-nek felel meg. **Bzovius Szádoknak** és társainak történetét éppen csak megemlíti, de **Szádokot** nem nevezi meg.

Szádoknak alakját már ismerjük a magyar provincia alapítását megelőző démonjelenetekből. **Ferraritól** tudjuk azt is,¹⁰⁸⁾ hogy Szádok hosszú ideig működött a magyar provincia üdvére s később Lengyelországba kerülve, Sandomiriában, mint prior az 1260-iki tatárbetörésnek esett áldozatul.¹⁰⁹⁾

A 49 martýr közül kiténik Szádoknak, a nyájától körülvelt jó pásztornak szelíd alakja. Buzdítja, gyóntatja s vigasztalja társait s felkészült lélekkel, szent éneket énekelve nyeri el a martýrság pálmáját. A barátok, akik a csodás jóslat megjelenésekor kíváncsian nyüzsgik körül, elszánt lélekkel osztoznak vele a halálban is. E szelíd, istenes csoporttal szemben annál kirívóbb a „vérszomjas oroszlánokhoz“ hasonló tatárok hada. Főfigyelmünket azonban nem a szereplők kötik le, hanem maga a csoda jelene. Arany betűkkel a martýrok közé írva látja Szádok egyik novitiusa a maga és társai nevét. Nem mer hinni szemének, de csodálatos erőből kényszerítve mégis felolvassa a misztikus jelentésű jóslatot.

¹⁰⁷⁾ **Ferrari:** 69—72. Ezt kissé rövidítve közöltem.

¹⁰⁸⁾ **Ferrari:** 68—69.

¹⁰⁹⁾ Szádok és társai vértanúhalála emlékére a domonkosrend lengyel provinciájában vörös övet viselnek.

Szinte orákulumszerűen hangzanak el tévovázó szavai. Mintha valami isteni valóság szállott volna közéjük, megdermedve, elámulva állanak ott. A kétkedő kíváncsiak szeme elől azonban eltűnik a díszes aranyos írás. Olyan ünnepies ez a jelenet, az égi jóslat közvetlen beteljesedése pedig valósággal megdöbbentő (Ez a fajta látomás, mely szent könyvekből isteni kinyilatkoztatást olvas ki, előfordul **Ferrari** könyvében máshol is,¹¹⁰⁾ **Frater Marcellus Hungarus** történetében, melyről alább lesz szó.) Meg kell említenünk Szádoknak, Istenhez való vágyakozástól áthatott buzdító beszédet is, mely az eposzokban s a római történetíróknál szokásos, a hőseik szájába adott szónoklatokra emlékeztet. A történetnek magyar vonatkozása **Szádoknak** személye, aki amint már említettem, buzgó munkása volt a magyar domonkosprovinciának. De közel hozza hozzánk ezt a történetet az a közös szenvedés is, ami a tatárjárás által a szelidebb erkölcsű keresztény népekre zúdult. Ez az újabb tatárpusztítás ugyan szerencsére Magyarországra nem sújtott le, de véstes hullámai ott csapkodtak a Magyarországot környező országokban.

Ez a történet mintegy utóhangja a **Ceslaus, Szent Jácint és Bánffy Buzád** történeteinek. Ezzel aztán le is zárul ez a kegyetlen, szomorú korszak s az ezután következő költői történetek békésebb milieuban játszódnak le.

SIMULUI CSODÁK.

ALTALÁNOS MEGJEGYZÉSEK stb.

Most a csodás történeteknek olyan csoportja következik, amelyet Szent Domonkosnak a magyarországi **Simuluhoz** fűződő csodái alkotnak. Mielőtt az egyes csodák részletes ismertetésébe fognék, néhány általános vonásukról kell szólanom.

Valamennyi csoda **Simuluhoz** fűződik, ahol **Szent Domonkos** csodatévő ujját őrizték. Hogy mikor került ez az ereklye Magyarországra, nem tudjuk, írja **Guilielmus Cuperus** bollandista író, az **ASS.** Augusti, Tom. I. 533. lapján. Nem akarok részletesen kitérni a **Simuluval** kapcsolatos vitákra, de mégis röviden összegezнем kell az erre vonatkozó kutatásokat. A **Vincentius Belvacensis** által **Simulunak**, **Theodoricus** által **Simulunak** nevezett hely holléte ugyanis kérdéses. **Ferrari Somogy** megyében keresi,¹¹¹⁾ ugyancsak nála egyes helyeken mint vidék szerepel. **Quetif et Echard Zimonymak**,¹¹²⁾ **Szarka Sümegnek** tartja¹¹³⁾ A VII. számú csoda alapján azonban azt lehet feltenni, hogy **Simulu Székesfehérvárral** lenne azonos.¹¹⁴⁾ **Simulutól**¹¹⁵⁾ elte-

¹¹⁰⁾ **Ferrari:** 108.

¹¹¹⁾ **Ferrari:** 74.

¹¹²⁾ **Pfeiffer:** Magyar zárdatört. 81. ¹¹³⁾ **Szarka:** 110.

¹¹⁴⁾ **Ferrari:** 77. és **Dom. cod.** 172—173. (Nyet. III. 193—194.)

¹¹⁵⁾ Általában a latin szöveg közlésekor alkalmazkodom az író által használt változathoz, saját megjegyzéseimben azonban **Ferrari** nyomán **Simulut** használok.

kintve is gazdagok ezek a csodák magyar vonatkozásokban. Így a többi helynevek, a zárandokok lakhelyei, továbbá a szereplők nevei, még pedig nemcsak a családnevek, de-néha a keresztnévek is magyarul fordulnak elő a latin szövegben s csak zárjelben, mintegy magyarázatképpen van hozzáfűzve a latin név is. Mindezeket a csodákat **Ferrari** két különböző fejezetben tárgyalja. Az elsőben a halottfeltámasztások, a másodikban a gyógyulások foglaltatnak. Ezeknek a csodáknak a tárgyalásánál is ragaszkodni fogok vezérelvemhez, amennyiben itt is a **költőieséget** tekintem főmérőnek arra nézve, hogy milyen részletességgel foglalkozzam az egyes csodás történetekkel.

Az első hat történetet **Vincentius Belvacensis** „Speculum historiale“ című műve alapján közli **Ferrari**,¹¹⁶⁾ s hozzáteszi, hogy megírták ezt még: **Theodoricus**, **S. Antonius**, **Flaminius**, **Malvenda** és mások is, s belőle hármat **Jacobus** a **Voragine** genuai érsek is. **Guilielmus Cuperus** az **ASS.** Augusti, Tom. I. 532. oldalán jelzi, hogy **Szent Domonkos** magyarországi ereklyéiről **Vincentius Belvacensis** és **Theodoricus** sokszor megemlékeznek. Ugyancsak az **ASS.** Augusti, Tom. I. 614. oldalán **Theodoricus XXVII.** caputja után a megjegyzések között találjuk, hogy **Theodoricus**hoz hasonlóan mondja el ezt a hat csodát **Vincentius Belvacensis**. Ennek megfelelően az **ASS.**-beli **Theodoricus** szöveg és a **Ferrari**-féle **Vincentius Belvacensis** szöveg között alig van eltérés.

1. A HALOTTFELTÁMADÁSOK CSODÁI.

I.

Ama provinciának **Sinulu** nevű (**Theodoricus Simulu**) vidékére egy nemes jött feleségével ájtatosság végett, hogy **Boldog Domonkos**nak a prédikátor testvérek házában őrzött ereklyéit meglátogassa. Az ő kis fia pedig, akit magával vitt, ott megbetegedett és meghalt. A búsuló apa a templomba vitte őt s **B. Domonkos** oltára előtt síró hangon panaszkodni kezdett: „Oh, **Boldog Domonkos**, vidáman jöttem hozzád és szomorúan térek meg. Add vissza nekem kérlek, fiamat, az én szívemnek örömét“ Amint így búsongva egész éjjel kint tartóan ott maradt, éjjélkor a gyermek feltámadt, tejet szopott és járkált a templomban. És így egészségesen vitték haza lakhelyére.¹¹⁷⁾ A történet forrása gyanánt **Ferrari** a már említett **Vincentius Belvacensis** „Speculum historiale“ című művének 1. 30. c. 116. helyét jelöli meg. Ez a történet meg van a magyar Domonkos-legendában.¹¹⁸⁾ **Katona** szerint¹¹⁹⁾ e rész forrása: **Antoninus**. Chron. P. III. Tit. XXIII. IV. cap. §. VII. 27. pericopa. Ennek viszont forrása: **Theod.** Vita c. XXVII. 324. (**ASS.** 617. 1.)¹²⁰⁾ Érdekes összehasonlítani a magyar **Do-**

¹¹⁶⁾ **Ferrari**: 77.

¹¹⁷⁾ **Ferrari**: 75.

¹¹⁸⁾ **Dom. cod.** 73—74. (Nyet. III. 155.)

¹¹⁹⁾ **Katona**: Újabb adalékok. Irod. tört. közl. 196, 112. 1.

¹²⁰⁾ Az **ASS.** 613-nak felel meg!

monkos-legenda szövegét, **Ferrari** latin szövegével. E célból itt közlöm mindkettőt vastag betűvel jelezve a megegyező részeket.

DOM. COD.

D. c 73. Nyet. III. 155 24. sor.
Esmeeg nemely chöda teteleek,
Esmeeg mondatyk nemely kév-
ben, hog zent damancos atyank-
nak erdemenek hyvatalara ev ha-
lala vtan hat halottak tamattak fel,
Jelesevl magyar orzagban, Elev-
zer mager orzagban nemely tar-
tomanba, **egy nemes ember ev**
felesegeuel aytatossagnak okaert
az Iratereknek clastromaban me-
ne zent damancos atyank erek-
leezhez, kynek ev kysded fya,
mellyet velek hoztak vala meg
betegevle, vgyan ottan ev ele-
tenek vegere jvta meg haluan,
mellyet az ev atya meg kesere-
duen az egy hazhoz (74) vyn es
az zent damancos atyank oltara
elevt helyheztetveen syralmas
zoual syrnya kezdè monduan,
Bodog zent damancos vigan je-
vueek te hozjad jme zomorovn
megyek el, Fyvual jevtem te
hozyad es fyv nekevl megyek el,
Agyad meg en nekem az en zy-
vemnek vygassagat, Mykron
ezen syralmban maradna meg,
mend eyfelvg, Eyfelynek ideyen
az gyermek meg elevenevle te-
yet zopeek, es jra az egyhaz
zerte, Ezenkeppen hazahoz eges-
segben viteteek.

Érdekes, hogy a **Katona** szerint **Theodoricusból** merített magyar Domonkos-legendában **Simulu** nincsen megemlítve. **Ferrari** pedig zárjelben feltünteti, hogy az illető hely neve **Theodoricusnál Simulu**. **Theodoricus ASS.**-beli szövegében (**Theodoricus Vita.** c. XXVII 324. szak. ASS. Augusti, Tom. I. 613. 1.) pedig **Sumlut** találtam. Talán Somló, Somlyóvásárhely?¹²¹⁾

Erőszakolt dolog volna itt különféle részeket megkülönböztetni. Rendkívül egyszerű a cselekmény: a jámbor zárándok szülők kis fia

¹²¹⁾ **Pfeiffer:** Magyar zárdatört. 91.

FERRARI.

F. 75. old. 2. sor. In Sinulu (Theodoricus Simulu) regione illius Provinciae **quidam nobilis sitandus accessit, cujus illius quem secum duxerat, parvulus, infirmus in domo Fratrum habebantur, visitandus accessit, cujus filius quem secum duxerat, parvulus, infirmus ibidem, ad extremum vitae moriendo pervenerat: quem Pater moerens, ad Ecclesiam deferens, coram altari B. Dominici voce flebiliter lamentari coepit, et dicere: Beate Dominice laetus veni ad te, et tristis redeo.**

Redde mihi, quaeso filium meum, laetitiam cordis mei. Cumque sic lugens usque ad noctem perseveranter existeret, circa nocti medium puer revixit, lac suxit ac per Ecclesiam ambulavit. Sicque ad domum propriam incolumis est reportatus.

meghal, s a búsuló apa könyörgésére feltámad. A szereplők a „quidam nobilis“ egy valamely nemes, továbbá annak felesége és kis fia. Felfogás tekintetében az egészen uralkodik a rendíthetetlen hit és bizalom Istenben és közelebről Szent Domonkosban. Az apa példájából azt a tanulságot meríthetjük, hogy aki odaadóan igaz szívvvel imádkozik, az meghallgatást nyer. Felfogásánál és célzatánál fogva műfaji tekintetben a középkori példák közé sorozható.

II.

Egy ifjú, Justina comitissa szolgája (Justina, Flaminius szerint Nuke comes felesége volt) midőn a folyó partján vigyázatlanul halászott, a vízbe esett, megfúlt és eltűnt. Sok idő eltelte után találták meg testét a folyó mélyében és holtan hozták elő. Az előbb említett úrnő azonban a vízből kihúzott szolgájának nyomorúságos halálán elbúsulva, feltámasztásért B. Domonkost hívta. Fogadalmat tett, hogy személyesen meztláb fog Simuluba menni az ő ereklyéinek meglátogatására s a feltámadt szolgát felszabadítja. S ime azonnal, aki előbb halott volt, mindenkinek szemeláttára az életnek visszaadva, felszökkent.¹²²⁾

Forrása ennek a történetnek épp úgy, mint az előbbinek, **Vincencius Belvacensis** „Speculum historiale“ I. 30. c. 116. helye. A magyar Domonkos-legenda 77. lapján (Nyet. III. 157.) megemlített „vízben holt zolga“ azonos e történet szereplőjével.

A történetnek két főszereplője van: a fiatal szolga, akivel a csoda történik és Justina comitissa, aki fogadalmával a csodát előidézi. — Rendkívüli helyzet és a keresztény testvérieségnek, megalázkodásnak szép példája, hogy az úrnő szolgájáért zarándokfogadalmat tesz s felszabadítását is megígéri. A csodás elemet fokozza, hogy a fiú már régen halva volt s hogy azonnal, a jelenlévők szemeláttára támad fel. Műfaji tekintetben ezt is, valamint az ebbe a csoportba tartozó legtöbb történetet a középkori példák közé sorozhatjuk.

Magyar és helyi vonatkozásokban meglehetősen szegény ez a csoda. Színhelye ugyanis nincs megjelölve, a Nuke családról sem találtam semmi adatot. Az ASS.-beli **Theodoricus** szövegben „Michae comitis“ szerepel.¹²³⁾ Simulu csak távolabbi kapcsolatban van vele, amennyiben Justina fogadalmában a zarándoklás helyeként szerepel. Az ASS.-beli **Theodoricus** szövegben Sumlu áll.¹²⁴⁾

III.

Egy László nevű nemes embernek halálos lázbetegségben meghalt kis fia, s kicsiny teste gyorsba takarva már a házon kívül volt.

¹²²⁾ Ferrari: 75.

¹²³⁾ **Theodoricus** Vita c. XXVII. 325. szak. ASS. Augusti, Tom. I. 613.

¹²⁴⁾ **Theodoricus** Vita c. XXVII. 325. szak. ASS. Augusti, Tom. 1613. l.

Az anyja azonban, szerföltti bánattól emésztve lelkét, legottan magához hívatta a papot s miután előtte fogadalmat tett, s B. Domonkoszt együttesen hívták segítségül, ime, aki siratta a holtat, hamarosan visszanyerte fiát életre kelve.¹²⁵⁾

Forrása ugyancsak **Vincentius Belvacensis** „Speculum historiale“ 1. 30. c. 116. helye. A magyar **Domonkos-legendá** 77. lapján (Nyet. III. 157. l.) megemlíttett, feltámasztott „keet kys gyermek“ egyikéről szól ez a történet, melynek közlését a codexíró „revydségnek okaert“ elhagyta.

Az egész történet rendkívül emlékeztet az I. számú csodára s ez arra a feltevésre jogosít fel bennünket, hogy ez a két történet nem egyéb, mint ugyanazon történetnek két különböző változata. Hogy melyik volt a régiebb, melyik hatott a másikra, arra nézve persze még feltevéseket sem lehet megállapítani. Lehetséges azonban az is, hogy itt valóban két különálló, de hasonló esetről van szó. Általában ez utóbbi történet lényegesen rövidebb az előbbinél. Egyszerű elbeszélése ez egy csodás eseménynek, minden különösebb színezés, drámai megjelenítés nélkül.

IV.

Lelesz városában egy Gothardus nevű ember, mikor Tamás nevű fiának halála folytán elárvult, következő éjjel búsulva és sirva ült egyedül annak holtteste mellett és szüntelenül ostromolta B. Domonkoszt szavaival és fogadalmaival. Történt pedig, hogy a kakas megszólalásának idején, aki előbb halott volt; ime megmozdult s felnyitva szemét, így szól atyjához: „Mi az Atyám, hogy oly nedves az arcod?“ S amaz felelte neki: „A Te atyádnak könnyei azok fiam, mert te meghaltál és én minden örömtől megfosztva, egyedül maradtam.“ Az pedig így szólt: „Sokat sirtál Atyám, de B. Domonkos megkönnyörülve kétségbeeséseden, az ő érdemei által megparancsolta, hogy életre kelve visszatérjek hozzád.“¹²⁶⁾

Forrása, mint az előbbi háromnak, **Vincentius Belvacensis** „Speculum historiale“ 1. 30. c. 116. helye.

Ez a történet megvan a magyar **Domonkos-legendában**.¹²⁷⁾ Katona¹²⁸⁾ szerint e rész forrása: **Antoninus chron.** P. III. Tit. XXIII. IV. caput §. VII. 28. pericopa. Ennek viszont forrása **Theodoricus vita.** c. XXVII. 327. (A. S. S. 617. l.)¹²⁹⁾

A magyar **Domonkos-legendá** szövegének és **Ferrari** latin szövegének összehasonlítását itt közlöm. A kövőbb betű megegyezést jelent.

¹²⁵⁾ **Ferrari:** 75—76.

¹²⁶⁾ **Ferrari:** 76.

¹²⁷⁾ **Dom. cod.** 74—75. (Nyet. III. 156. l.)

¹²⁸⁾ **Katona:** Újabb adalékok. Irod. tört. közl. 1906. 112. l.

¹²⁹⁾ Ez az **ASS. 614.** lapjának felel meg!

D. c. 74. Nyet. III. 155. l. 4. sor. Egy halottnak fel tamadasarol valo pelda. Esmeg vala egy ember sunnich varaba, kynek tamas nevez ty a meg hala, kynek ev testeneel az jevuendev eyel evl vala syruan az ev atya, De maga az ev tarsa mykoron el ment volna nyvgodny, ez jfyvnyak ev atya mykoron maradot volna chak egyedevl, gyer tyat gyohta ev fyanak feyenel, es evl vala nagy keserev syralmal, kevnnyeregven zevnetlen valo zoual, zent damancos atyanknek, Hog evneky lyat megadnaya, Levn kedeg hog tyk (75) zo koron, az ky meg holt vala, magat meg indeytanaya, es zemeyt meg nytvan monda atyanak, My banatod vagyon ez zeretev atyam, hog jlyen vizes az te orchad, Kynek monda az ev atya, Zeretev iyam, az te atyadnak kevn hullasy, mert meg holtal vala, es en marattam vala mynden evremtevl megpuztultatuan, Monda ez ifyv, Sokat syrtal en zeretev atyam, De zent damancos kenyerevle az te puztulasodon, es meg nyere ev erdemysel hog teneked eluenen meg adassam,

F. 76 l. 6. sor.

Vir quidam de Villa Lelesz Gothardus nomine, orbatus Thoma nomine filio jam defuncto superveniente nocte solus remansens circa corpus ejus, plorans

et ejulans residet, B. Dominicum, ut Patri filium redderet, incessanter votis pariter, et vocibus interpellans. Factum est igitur, ut circa pullorum cantum, qui mortuus iuerat, se moveret; et apertis oculis Patri dixit. Quid est Pater, quod sic habes faciem mae factam? Cui ille. lacrimae Patris tui sunt lili, quia tu mortuus fueras, et ego solus remanseram omni gaudio destitutus. At ille: multum, inquit, flevisi, Pater: sed B. Domonicus desolationi tuae compatiens, ut tibi vivus redderet, suis meritis impetravit.

Drámai erővel megrajzolt megindító kis történet. A fiu halála készíti elő a cselekményt, melyet az apa virrasztása, fogadalmi s a halottal folytatott párbeszéd alkot. Befejezésül a fiu tudatja atyjával, hogy Szent Domonkos jóvoltából visszatérhet az életbe. Két egyformán fontos szereplőt látunk itt, az apát, aki előidézi a csodát és a fiut, akivel a csoda történik. Kettőjük rendkívüli szeretete tölti be a történetet. Végtelen gyöngédséggel szól a síró és imádkozó atyához a fiu: „Mi az Atyám, hogy oly nedves az arcod?“ Ez a kis párbeszéd egyszerűen és őszintén fakad a lélekből s festőien megjeleníti a történetet. A csodás elem nem egészen sablonos, amennyiben a fiu nemcsak egyszerűen feltámad, hanem mielőtt életrekelését közli atyjával, beszélgetnei kezd vele. Ehhez kapcsolódik egy népmesei motívum, a kakas megszólalásának kísérteties szereplése.

Magyar vonatkozást a történet színterének, Lelesz városának nevéből olvashatunk ki: a szereplőknek csak keresztnévükről szerzünk tudomást. „A Magyar Szent Korona Országainak Helységnévtára“¹³⁰⁾ szerint Magyarországon három **Lelesz** község található és pedig az egyik Zemplénmegyében, a második Hunyadmegyében, a harmadik pedig Tarna-Lelesz néven Hevesmegyében. Itt alkalmasint arról a zemplénmegyei Leleszről van szó, hol már a XII. században volt premontrei prépostság. A magyar **Domonkos-legendában** „sun-nich vára“ szerepel, míg az **ASS.**-beli **Theodoricus** szövegben „vir quidam de castro Somuf de villa Lelei“.^{131a)}

V.

Elterjedt a hír egész Magyarországon egy teljesen pogány és hitetlen emberről. Történt pedig, hogy az ő fia megbetegedett s végre kilehelte lelkét. Valaki azonban azok közül, akik az atya vigasztalására jöttek, ezeket moidotta: Hidd el, hogy B. Domonkosnak nagy érdeme van Isten előtt, ő hozzá foháskodjál teljes szívedből. Talán, aki érde-meivel oly sokakat feltámasztott, a Te fiadat is életre fogja kelteni! S ekkor az apa, előbbi hitelensége miatt lelkiismeretfurdalást érezve szívében, keserűen vádolta önmagát és hitet nyerve azon éjszakán, nem szűnt meg sóhajaival és imáival Boldog Domonkost hívni. S ime a napnak első órájában, aki holtan feküdt, megmozdította kezét s ledobta a szemfedeleket, mellyel arca be volt takarva és felkelt. Az atya pedig feltámadt fiával **Simuluba** menve, Szent Domonkos dicsőségére hírül adta, hogy mit tett vele az Úr.^{131b)}

Forrása: Vincentius Belvacensis „Speculum historiale“ I. 30. caput. 117. Ez a történet megvan a magyar Domonkos-legendában.^{132a)} E rész forrása **Katona** szerint.^{132b)} **Antoninus Chron.** P. III. Tit. XXIII. IV. caput §. VII. 29. pericopa. Ennek viszont forrása **Theodoricus Vita** c. XXVII. 325. (**ASS.** 617. I.)¹³³⁾ A magyar Domonkos-legendá szöve-gének és Ferrari latin szövegeének összehasonlítását itt közlöm. A kövér betű megegyezést jelent.

DOM. COD.

D. c. 75. Nyet. III. 156. I. 19. sor.

Azert el hyrhevveen mynd tellyes magyer orzag zerte, az choda teteleknek hyre, melyeket

FERRARI.

F. 18. sor. 76. I.

Crebrescente per totam Hungariam virtutum hujusmodi fama,

¹³⁰⁾ **A Magyar Szent Korona** Országainak Helységnévtára. Budapest, 1907.

^{131a)} **Theodoricus Vita.** c. XXVII. 327. szak. **ASS.** Augusti, Tom. I. 614. I.

^{131b)} **Ferrari:** 76.

^{132a)} **Dom. cod.** 75—76. (Nyet. III. 156. I.)

^{132b)} **Katona:** Ujabb adalékok: Irod. tört. közl. 1906, 112. I.

¹³³⁾ Ez az **ASS.** 614. lapnak felel meg.

vr istennek hatalmas keze gyakorl vala eleueneken es holtakon zent damancos atyank érdeme myat.

pelda, Vala egy hytellen pogan ember, kynek ev Iya nehez betegséggel meg betegevle, Mely betegségben meg hala, Nemelyek kedeg az ev esmerevi kezzel, kyk jvtttek vala vigasztalny ez meg holtak atyat Es mykoron vigyaznanak az testneel, (76) mondanak neky, hygyed hog zent damancosnak nagy erdeme vagon az vr istennek elevtte, es hog byzonual istennek ereye myelkedy az chodakat ev myatta kyk hyrdettetnek, es hyvyad evtet tellyes zyveddel, netalam Iel tamazgya az te fyadat es az ky sok halottakat Iel tamasztot, Tahat ez hytlen ember meg bana az ev hytlensegeet, es Igeen kemenyen meg fedde ev magat az ev el mult hytellensegerevl, Jo remenseget veueen, mynd tellyes ecchaka nem zevneek hyvnyza zent damancos atyanknak segedelmeet zevpevgesekkel es kevnyergesevkkal, Azert az eynek elsev horayan, az ky halua fekyk vala az ev kezeet meg jndeyta es az zem iedelet el hagyta, kyvel az ev orchayat be takartak vala, es Iel kele, De maga meg viraduan az atya ev fyauual ky Iel tamadot vala ky menenek es mene jot ev vele vr isten tevt vala, zent damancos atyanknak tyztessegere ky jellente.

vir quidam ad omnia infidelis prorsus et incredulus persistebat. Contigit autem filium ejus graviter infirmari, qui et tandem spiritum exhalavit. Quidam autem ex his qui ad consolandum patrem venerant dixit: Crede B. Dominicum magni esse meriti apud Deum,

et ipsum invoca toto corde. Forsitan qui plerosque mortuos suis meritis suscitavit tuum etiam filium suscitabit. Tunc ille conpunctus corde super praeterita incredulitate, amare redarguit semetipsum assumptaque fiducia ab invocatione B. Dominici per noctem illam gemitibus et precibus non cessavit. Igitur prima hora diei, qui jacebat mortuus, manum movit et velamen rejecit, quo ejus iacies involuta fuerat, ac surrexit. Tandemque Pater cum filio suo suscitato in Sinulu properans quanta sibi fecerat Dominus ad honorem S. Dominici nunciavit.

Az apa megtérése a történet fő tárgya. A csodás feltámadás pedig mintegy megpecsételi ezt a megtérést. Az ő alakja van legjobban megrajzolva. Előbb hitetlen, pogány, de a nagy fájdalom megtöri és bűnbánóan esdekel fia életéért. Örök példája ez az emberi gyarlóságnak. Amint látjuk, itt a csodának kettős szerepe van. Először bizonyosságul szolgál Isten és Szent Domonkos jószágának, hatalmának, másik célja pedig a kétkedőnek megtérítése. Célzatosságánál fogva joggal és hatá-

rozottabban sorozhatjuk a példák közé. Magyar kapcsolata már az első sorokból kitűnik. Elterjedt a hír „per totam Hungariam“. Simulu is kifejezetten szerepel, amennyiben oda zárandokolnak az apa és fiu nagy hálaadással. A magyar Domonkos-legendában Simulu nincs megemlítve, ellenben az ASS.-beli **Theodoricus** szövegben Sumlut találunk.¹³⁴⁾

VI.

Pinar városából egy Gentus nevű becsületes ember jött az ugyanazon plébániába tartozó más hívőkkel együtt a Testvérekhez, magával hozva kis fiát és ezeket beszélte el: Ez az én fiam, akit B. Domonkos érdemeivel halottaiból feltámasztott. Midőn ugyains kora reggeltől egész délutánig feküdt élettelenül házamban a zokogó családtól környezve, én kissé visszavonultam s arról gondolkozva, hogy B. Domonkos mily nagy kegyet mutatott a halottak feltámasztásában, erős hittel mentem arra a helyre, ahol imádkozni szoktam. S ekkor Istennek dicső hitvallóját, keserű könnyeket ontva, arra kértem, hogy adja vissza az elárvult apának egyetlen fiát. Mikor visszatértem a gyermek holttestéhez és sírva, jajveszékelve hajoltam arca fölé, ime a gyermek életre kelve, felnyitotta szemét.¹³⁵⁾

Forrása mint az előbbinek, **Vincentius Belvacensis** „Speculum historiale“ I 30. c. 117. része A magyar Domonkos-legendá 77. oldalán (Nyet. III. 157. l.) megemlített feltámasztott „keet kys gyermek“ közül a másíknak a története ez.¹³⁶⁾

Közvetlenül, meleg egyszerűséggel rajzolódik elénk a kis halottat sirató gyászoló család s a szomorú ház. Megindító az apa bizodalmas könyörgése, s finom, gyöngéd kép a gyermek feltámadása, amint a felibe hajoló apára feltekint. Ami a helyi vonatkozásokat illeti, Pinar városáról nem találtam semmi adatot. Az ASS.-beli **Theodoricus** szövegben „Pinar quae est sub castro Crassu“ (talán Krassó?) megjelölést találunk.¹³⁷⁾ Simulu nincs határozottan megnevezve, csak annyit tudunk, hogy az apa a **testvérekhez** megy, de itt mégis Simulut kell rajta értenünk, mert az előbbi csodák példájából azt következtethetjük, hogy a Szent Domonkossal kapcsolatos csodákat Magyarországon általában Simuluba jelentették be.

VII.

Székesfehérvár ugyanazon provinciának (Magyarországnak) városa. Itt az egyháznak prépostja (ez az egyházi méltóság neve) meghalt. Mikor már a temetést rendezték, a halott köré sokan gyültek

¹³⁴⁾ **Theodoricus** Vita c. XXVII. 328. szak. ASS. Augusti, Tom. I. 614. l.

¹³⁵⁾ **Ferrari:** 77.

¹³⁶⁾ Lásd a III. számú csodát!

¹³⁷⁾ **Theodoricus** Vita c. XXVII. 329. szak. ASS. Augusti, Tom. I. 614. l.

össze Ezek közül az egyik — amint hihető — Istentől sugalmazva így szólt: én azon a véleményen vagyok, hogy ezt a mi halottunkat életre lehetne kelteni, ha B. Domonkos ujját idehoznánk. Mindenkinek tettett a tanács és sok fáklyát gyújtva, elhozták a szent kehelyben az ujját, amelyet a monostor főnöke megmosott s a vizet a holtak szájába öntötte, s midőn a víz lejutott a halottnak torkán, az azonnal fel-támadt.^{138a)}

Forrása **Flaminus in Vita S. Dominici** s az ő nyomán **Malvenda** a. 1221. c. 58. része.^{138b)}

Ez a csoda megvan a magyar Domonkos-legendában.¹³⁹⁾ **Katona** szerint e rész forrása:¹⁴⁰⁾ **Petrus Calus Vita** c. XXIV. (Mamachus „Annalium Ordinis Praedicatorum Volumen Primum“ 345. h.) A magyar Domonkos-legenda szövegét. és Ferrari latin szövegét itt közlöm kövérebb betűkkel jelezve az egyezéseket.

DOM. COD.

FERRARI.

D. c. 172. old. Nyet. III. 193. l. 35. sor.

F. 77. l. 23 sor.

Jt es egy pelda kezdetyk monduan.

Esmeeg magyar orzagban feyer varat nemely prepostnak fya, nemely napon vecheryenek jdeyen nagy faydalmal gyevtreteek, vegezetre az faydalmakban meg hala, Tahat zent da (173. l. s. Nyet. III. 194. l. s.) mancos atyanknak valo aytatossagban meg indulnak az kernyevl allok kevldenek az conuentben hol vala zent damancos atyanknak vya, kerueen nagy kevnyergessel, hog az prior zent damancos atyanknak vyat hoznaya az meg holt-nak testehez, Azert az fraterék ky jevuen zeuvenekekkel es procesyoual, az prior hozvan zent damancos atyanknak vyat az ke-lehben es jutanak az meg holt-nak testehez, ky vala az zertzetnek nagy baratya, Levn kedeg jmad-sag mendenektevl zent daman-cosnak, az prior megmosa zent damanmos atyanknak vyat vyz-

Alba Regalis, ejusdem Provin-ciae (Hungariae) Urbs est, cujus Ecclesiae **Praepositus** (dignitatis Ecclesiae id nomen est) **objerat**. **Circa** jacentis cadaver cum jam pararentur exequiae, multis **assidebant**; è quibus unus divino, ut credibile est instinctu ait: ego quidem in opinionem aducor, posse defunctum hunc nostrum ad vitam revocari, si digitus huc B. Dominici afferatur. Placuit omnibus consilium et ad **multa funalia accensa** allatus est in Calice sacra digitus

quem monasterij **praefectus** aqua lavit, quem

^{138a)} **Ferrari:** 77—78. ^{138b)} **Ferrari:** 77.

¹³⁹⁾ **Dom. cod.** 172—173. (Nyet. III. 193—194. l.)

¹⁴⁰⁾ **Katona:** Ujabb adalékck. Irod. tört. közl. 1906, 115. l.

ben az kelehben kyben hozta vala az prior, es meg nytuan az meg holtnak zayat, bele tevlteek, Mely víz mykoron jvtot volna az meg holtnak torkához, legottan ky meg holt vala meg eleuenev-deek, Es az kevuét kybevl nemzetek vala az faydalmak ev veyben ky vete, hogky kev nagyob vala egy tykmonnal, es fevkelleltesseggel meg gyogyvlat zent damancos atyank erdemerth.

ori jacentis immisit, quae ubi descendit in guttur extinctus ille continuo revixit.

Megjegyzendő, hogy **Katona** közli a **Petrus Calus**-féle latin szöveget, mely azonban nem egyezik meg pontosan a magyar Domonkos-legendával.¹⁴¹⁾ Érdekes, hogy **Petrus Calus** ezt a történetet úgy adja elő, hogy azt magától a feltámasztást végző **F. Nicolaus de Castra-Ferreo**-tól, Vasvári Miklóstól, Simium priorjától hallotta és pedig az 1315-iki bolognai nagykáptalan alkalmából.¹⁴²⁾ A **Ferrarinál** közölt latin szövegnek szószerint megfelel az **ASS.**-beli Flaminius szöveg.¹⁴³⁾

Érzelmi momentumok nem teszik költőivé ezt a történetet, mely azonban részletes leírását nyújtja a feltámasztás egész menetének. És éppen ebben rejlik a történetnek értéke. Érdekes elsősorban művelődéstörténeti szempontból, amennyiben belőle egy középkori szertartást ismerünk meg, továbbá következtetést vonhatunk belőle a kérdéses Simulu hollétére is Ezen csoda leírásából ugyanis az tűnik ki, hogy Szent Domonkos ujja **Székesfehérvárt** volt. Eszerint az előbb említett magyarországi Simulu nevű helységen Székesfehérvárt kelene értenünk.

VIII.

Meghalt egy 12 éves kis leány egy helyen, amely az előbb említett Simulutól egy napi járőföldre feküdt. A rokonok és barátok arra buzdították az atyát, hogy abból a vízből kellene hozni, amellyel B. Domonkos szentséges ujját megmosták. Reménykedtek ugyanis, hogy az Isten előtt igen kedves szentnek munkája által a leányka életre fog kelni Dicsérte az atya a tanácsot és azonnal ő maga útra kelt. Elmenve pedig megparancsolta, hogy míg ő vissza nem tér, semmi esetre sem temessék el a leányt. De mikor úgy látszott, hogy a hely távolsága miatt szerfölött sokáig marad oda, a szolgák azt határozták, hogy a leányt eltemetik. Mikor pedig elföldelték, tudtára adták ezt az atyának, aki a vizet hozta. Az pedig haragra gyúlt és erősen össze-

¹⁴¹⁾ **Katona**: Ujabb adalékok. Irod. tört. közl. 1906, 118. l.

¹⁴²⁾ Petrus Calus 1348-ban kezdett szerkeszteni egy hatalmas compilatiót „*Legendae Sanctorum*“ címen (Mandonnet: 364 b).

¹⁴³⁾ **ASS.** Augusti, Tom. I. 535. l.

szidta őket, amiért parancsa ellenére eltemették a leányt, megparancsolta, hogy állítsák elébe a koporsót. S ekkor ő maga nagy sokaság jelenlétében a leánynak erőszakkal felnyitott szájába beleöntötte a vizet s a leányka azonnal mindenki csodálkozására életre kelt.¹⁴⁴⁾

Forrása, mint az előbbinek, Flaminus in Vita S. Domonici s az ő nyomán Malvenda a. 1221 c. 55.¹⁴⁵⁾ A Ferrarinál közölt latin szövegnek szösz szerint megfelel az ASS-beli Flaminus-szöveg.¹⁴⁶⁾

Megkapó az apa erős, szinte szenvedélyszerű eltökélése. Mindent kész megtenni gyermek életrekeltéséért. Azonnal útrakél, majd pedig a föld alól is maga elé hozatja a koporsót. A csoda tulajdonképpeni tárgya a kis leány. Róla pontos életkorán kívül egyebet nem tudunk; teljesen passiv szereplő. A csoda eszköze úgy ebben, mint a VII. sz. csodában az a víz, amelyben Szent Domonkos újját megmossák. Ezekben tehát az ereklyével való közvetlen érintkezés idézi elő a feltámadást, míg az előbbieken, vagy a Szent Domonkoshoz küldött imádság vagy a Simuluba való zarándoklás fogadalma voltak az eszközök. Fokozza a feltámadás csodásságát, hogy a leánykát már el is temítették és mégis életre kelt. Simuluval közvetlen a kapcsolat, amennyiben határozottan ki van fejezve, hogy az apa Similuba megy a vizért, még pedig egy olyan helységből, mely attól egy napi járóföldre feküdt. A helység azonban — sajnos — nincs megnevezve.

IX.

Magyarországon derék emberek elvesztették gyermekkorban lévő kis fiukat, aki a földi életből az égbe szállt. Emiatt a szülők nagyon elszomorodtak s a gyermek feltámasztásán aggodalmaskodva könyörgő imával Szent Cosmát és Damjánt kérték, akiket bűjtökkel, imákkal, alamizsnákkal és ajándékokkal különösebben tiszteltek. A szent martýrok pedig, mikor az ő könyörgésük tárgyát Isten elé terjesztették, azt a válaszi kapták, hogy Isten az elhatározást az ő igen derék szölgájának, Domonkosnak ítéletére bizza. A szent martýroktól megkérdezett jámbor bíró (Sz. D.) azt határozta, hogy ily kiváló közbenjárók kérését jóváhagyja. A gyermek pedig, kinek lelkét az angyalok a testbe visszahozták életre kelve adatott vissza szüleinek. A gyermek azután felserdülve Szent Domonkos rendjéhez csatlakozott, minthogy az ő ítélete folytán kelt életre és irtalmasságban buzgólkodva beszélt el azokat, amik vele történtek.

Mikor ugyanis Párisban tanúlt, egy jeles novitiust, aki a rend elhagyására kísértetbe jött, semmi rábeszéléssel sem lehetett visszatartani. Ekkor ő, hogy a megpróbált barátot visszanyerje Istennek, felfedte előtte, hogy mi történt vele és biztosította arról, hogy látta **B. Domonkos** atyát Isten színe előtt csodálatos fényben tündökölni s a prédikátorrendet a többiek fölött magasztos dicsőségben kiemelkedni. Ezáltal, ami a novitius előtt sokáig rejtve volt, egyszerre világossá lett, s ő vigasztalást nyerve, a. rendben maradt. Az új életre

¹⁴⁴⁾ Ferrari: 78.   ¹⁴⁵⁾ Ferrari: 77.

¹⁴⁶⁾ ASS. Augusti. Tom. I. 533. I.

kelt barát pedig igen jámbor és bölcs volt és folyvást, minden erejével foglalatoskodott az égi dolgokkal, melyekben egykor gyönyörködött, s habár csak keveset beszélt, az angyalokról és az ég király-
nőjéről igen pontosan szóltott.¹⁴⁷⁾

Ezt a csodát **Ferrari** feljegyzése szerint **Theodoricus** 1. 8. c. 13. részén kívül **Flaminius in Vita S. Dominici** és az ő nyomán **Malvenda** a. 1221. c. 53-ban mondja el.

Mielőtt ennek a csodának szerkezetét vizsgálom, egy érdekes körülményre kell rámutatnom. **Ferrari** művének 111—114. lapján ugyanis a magyar provincia kiváló tagjainak sorában egy **F. N. Hungarus** névvel megjelölt, tulajdonképpen névtelen domonkostestvérrel találkozunk.^{148 a)} és ^{148 b)} Ennek életrajza habár más szavakkal elmondva, de tartalmilag minden részletében megegyezik a IX. csodával. Amaz bővebb és részletezőbb s magát a csodát is ismételve mondja el A szöveg olvasásából kitűnő egyezést megerősítik a források is. Amennyiben ott **Flaminius in Vita S. Dominici** és **Malvenda** a. 1221. c. 57. és 58. szerepel éppen úgy, mint a IX. csodánál. A történet végéhez pedig **Theodoricus** 1. 8. c. 13. alapján néhány sor van hozzáfűzve, mely szóról szóra megegyezik a IX. csoda utolsó szakaszával. Innen tehát világos, hogy a történet ugyanaz, a források is azonosak, csak az a különbség, hogy a IX. csodánál **Theodoricus** műve szolgált közvetlen forrásul, míg a **Frater Hungarus** történetének, főleg a **Flaminius**, azaz **Malvenda** műve volt a fő forrása s csak kiegészítésként a **Theodoricus**é. Megjegyzendő azonban, hogy a IX. csodánál, a **Ferrari**-féle **Theodoricus** szöveggel az **ASS.**-beli **Theodoricus** szöveg értelemszerűen megegyezik, de nem szó szerint.¹⁴⁹⁾ Tulajdonképpen **Ferrari** nem tett egyebet, mint ugyanazt a történetet nemcsak más és más forrás alapján, más és más részletességgel közölte, hanem két különböző szempontból is. A IX. csodában a történet a magyar vonatkozású domonkos csodák közt foglal helyet, míg amott a kiváló férfiak életrajzainak egyikét alkotja, de maga **Ferrari** nem utal erre az egyezésre. Ezáltal ezen tulajdonképpen egy személyről szóló történet úgy tűnik fel, mintha két különböző személyről szólna.¹⁵⁰⁾

Lássuk most ennek a változatos, érdekes kis történetnek szer-

¹⁴⁷⁾ **Ferrari**: 78—79.   ^{148 a)} **Ferrari**: 111/114.

^{148 b)} Pontos összehasonlítás végett közlöm mindkét latin szöveget. I. Melléklet, 59. l.

¹⁴⁹⁾ **Theodoricus**: Vita c. XXIX. 347. szak. és 348. szak. **ASS.** Augusti. Iom. I. 617. l.

¹⁵⁰⁾ Ilyenféle eljárással találkozunk péld. a martýrok számának megállapításánál is. A 43. lapon ugyanis **Ferrari** megemlékezik 90 martýrról, akik a kúntérités alkalmával a tatárok keze által haltak meg; majd az 55. lapon elmondja, hogy a tatárjáráskor Magyarországon „100 vagy 90” domonkos testvér halt meg; a 61—62. lapokon pedig a martýrok számának összegezésénél úgy adja össze ezeket az eseteket, hogy a 100 vagy 90-et egyszerűen 190-nek veszi s így 300 martýrt mutat fel.

kezetét. Bevezetése a kis fiú halála. A tárgyalásban két részt különböztethetünk meg. Az első a szülők bánkódása, imája, a szentek hártározata s a gyermek feltámadása. A második a felserdült gyermek további élete és a novitius megnyugtatója az égi látomás elbeszélése által. Befejezése pedig a feltámasztott barát jellemzése. Ezeknek a különböző részeknek a később domonkos szerzetessé lett feltámasztott gyermek személye adja meg az egységet. Rajta kívül a drámaian változó színtérrel együtt a többi szereplők is változnak. (Szinte misztérium-dráma szerű!) Az első jelenet Magyarországon játszódik, szereplői a szülők s a gyermek: a második jelenet az égből folyik és az **Úr, Szent Cosma és Damján, Szent Domonkos** és az angyalok a szereplők. A következő jelenet évek múlva történik Párizsban s új szereplő a megkísértett novitius. Ami a szereplők jellemzését illeti, a főhősről tudjuk, hogy égi dolgokban elmélyedt, kevés szavú, szent életű férfiú; a szülők búzgó hívők, a novitius kétkedő lélek, a földöntúli szent alakok pedig égi fényben tündöklők.

Csodás elemekben a feltámasztás tényén kívül is rendkívül gazdag a történet. Az egyik jelenet egyenesen az égből játszódik s szentek a szereplői. A gyermek lelkét angyalok hozzák vissza. A novitius vigasztalására előadott elbeszélés pedig, melyben az égből látott dolgokról, Szent Domonkosnak és rendjének kiváltságos helyzetéről értesülünk, valóságos **túlvilági látomás**.¹⁵¹⁾ Itt domborodik ki a történet **célzata is**, hogy t. i. Szent Domonkos rendje minden más rendet felülmúl és tagjait az égből a legnagyobb dicsőség körbeveszi.

Magyar vonatkozása a történetnek abban áll, hogy Magyarországon indul meg a cselekvény s a gyermek s a szülei magyar származásúak. Simuluról nem történik említés.

2. A GYÓGYULÁSOK CSODÁI.

Most a simului csodák második csoportja következik, amely a csodás gyógyulásokkal foglalkozik. Ferrari szám szerint 14 ilyen csodás gyógyulásról emlékezik meg és pedig előre bocsátott megjegyzése szerint Vincentius, Theodoricus, Flaminus és más írók nyomán.¹⁵²⁾ Ezek között azonban alig akad két vagy három darab, melyek történetét alkotna vagy érdekesebb mesemotívumot tartalmazna s így érdemes lenne a részletesebb tárgyalásra, forráskutatásra. Némelyik valóban nem egyéb száraz adatfelsorolásnál. Ezeket csak röviden fogom ismertetni. Lássuk őket sorban.

Az I. csoda egy nagybeteg vak emberről szól, aki mikor Szent Domonkos ereklyéihez akart zárandokolni, visszanyerte erejét és szemévelágát.¹⁵³⁾ Forrásaként Ferrari Vincentius Belvacensis Speculum historiale 1. 30. cap. 118. részét jelöli meg s megjegyzi a végén, hogy ugyanazt mondja el Theodoricus is. Az A. S. S., ez utóbbinak

¹⁵¹⁾ **Katona:** Túlvilági látomások. Akad. ért. 1907. 500. l.

¹⁵²⁾ **Ferrari:** 80.

¹⁵³⁾ **Ferrari:** 80.

szövegét közli, mely kevés különbséggel megegyezik a Ferrarinál található Vincentius-szöveggel.¹⁵⁴⁾

A második csoda szövegének fordítását itt közlöm:

Egy Sándor, latinul Alexander nevű ifjú az aradi prépost asztalnoka, valami igen súlyos betegségbe esett, amelyben egész világosan látta, hogy óriási számú ördög rohan felé s majd akasztásra vonszolják, majd meg mindenféle kínzásokkal gyötrik. Ő pedig eközben elképzelhetetlen félelemtől lenyűgözve, fogadalommal meg szóval is, amivel lehetett, Istennek és B. Domonkosnak ajánlotta magát s legottan domonkosbarát képében megjelent B. Domonkos és redőkbe szedett palástjával elhárította az ördögök folakodó gyötrelmét és erejének hatalmával feltartóztatta támadásukat. S kis idő múlva egyszersmind megszabadította őt betegségének kétségbeesítő bajából is.¹⁵⁵⁾

A csoda forrása, mint az előbbinek: Vincentius Belvacensis Speculum historiale I. 30. cap. 118. Az A. S. S. Theodoricus nyomán közli ugyanezt,¹⁵⁶⁾ azzal a különbséggel, hogy az elején „De villa Genen juvenis quidam“ áll, tehát megmondja, hogy az ifjú hová való, de a nevé vizont elhallgatja.¹⁵⁷⁾ Theodoricusnál még arról is értesülünk, hogy a felgyógyult ifjú B. Domonkos ereklyéihez zárandokol, hálát ad a testvéreknek, meggyón és életét megjobbitja.

Érdekesek a Ferrari-féle Vincentius-szöveg magyar vonatkozásai. Így a latin szövegben „Sándor“ név szerepel s csak zárjelben áll (lat. Alexander). Az „Orrodiensis“-t Araddal fordítottam, minthogy „Orrod“, „Orrodiensis“-re nézve több helyen ezt a magyarázatot találtam¹⁵⁸⁾

Egy gyógyulásnak sovány kis története ez, de a betegség, mondhatnók lelkibetegség fajtája s az elhárítás módja teszi igazán középkori hangulatúvá. S ezáltal a motívum által, hogy a bűnöst az ördögök megszállják, vonszolják, kínozzák s valamelyik szent megvédi, a középkori látomásokkal, kalandos elbeszélésekkel jut kapcsolatba. Ehhez hasonlót találunk pld. a Domonkos codex 59—60. lapján,¹⁵⁹⁾ ahol az ördögöktől megszállott emberre Szent Domonkos stóláját teríti. A Domonkos codex 250—251. lapján¹⁶⁰⁾ a bűnét meg nem gyónt frátert az ördög addig vonszolja, míg csak meg nem gyónik. Katona Lajos¹⁶¹⁾ a codexeinkben lévő túlvilági látomásokról írva említi, hogy az Érdy codex 445. l. (Nyet. V. 158. l.) az egyik beszédbe beleszótt példában Szent Péter kulcsával riasztja el a szegény bűnöst kergető ördögöket.

¹⁵⁴⁾ **Theodoricus:** Vita c. XXVIII. 330. szak. A. S. S. Augusti Icm. I. 614. l.

¹⁵⁵⁾ **Ferrari:** 80.

¹⁵⁶⁾ Theodoricus Vita c. XXVIII. 335. szak. A. S. S. Augusti Tom., I. 615. l.

¹⁵⁷⁾ Lásd a III. csoda idevágó megjegyzését.

¹⁵⁸⁾ Márki Sándor: „Orod“ Pallas Lexikon 13. kt. 491. l. és Ortway: I. 399. és I. 384.

¹⁵⁹⁾ Nyet. III. 149—150. l.

¹⁶⁰⁾ Nyet. III. 227—228.

¹⁶¹⁾ **Katona:** Túlvilági látomások. Akad. ért. 1907., 503. l.

A III-ik csoda szövegének fordítása:

Egy idősebb asszony Pinar városából, mikor B. Domonkos tiszteletére fogadalmas misét akart mondani, erre a célra három gyertyát készített, de a kellő időben a papot, akinek a misét kellett volna szolgáltatni, nem találta. S emiatt a gyertyákat kendőbe becsavarva, egy edénybe tette. Mikor pedig egy kicsit eltávozott s kis idő múlva visszatért, úgy látta, hogy a gyertyák lobogó lánggal égnek. Elcsodálkozva indult kifelé s mindenfelől összehívta a szomszédokat. Mind összefutottak a látvány megcsodálására s mindaddig remegve és imádkozva álltak ott, míg az előbb említett gyertyák szemök láttára teljesen el nem égtek. S végre is lassan elhamvadva oly módon enyésztek el, hogy sem a kendő, sem pedig más egyéb, ami az edényben volt, el nem égett.¹⁶²⁾

A történet forrása Ferrari megjelölése szerint Vincentius Belvacensis Speculum historiae 1. 30. cap 11E. Az A. S. S. Theodoricus nyomán¹⁶³⁾ közli ezt a csodát, melynek szövege néhány szó különbséggel megfelel Vincentius szövegének. Az A. S. S.-ban ez a történet a magyarországi csodák utolsójaként szerepel s ehhez füzi Guilielmus Cuperus Bollandista¹⁶⁴⁾ azt a feltevést, hogy ezeket Theodoricus Vincentiusból meríthette, de rajta kívül más forrásból is, használta talán a codex Echardianust. Ilyen más forrásból merítettnek tarthatjuk az előbb tárgyalt II. csoda befejező szakaszát is.¹⁶⁵⁾

A hangulatossá tett történet híven van megjelenítve. A jámbor asszonyt fogadalmának beváltásában Isten megsegíti. S pap és templom híján az asszony kis hajlékát ékesíti csodával. B. Domonkos tiszteletére. Szinte mi is ott állunk a látványosságra egybesereglett szomszédok közt s érezzük a szent áhítatot, mely eltölti ámuló szívüket.

Az isteni hatalomtól irányított tűznek sok példáját látjuk a zsidó-keresztény hit világában. Így ott szerepel már Mózes lángoló, de el nem égő csipkebokránál, a szentek, martyrok legendáiban, hol Isten kiválasztottját nem égeti kinzóinak tüze; Árpádházi Boldog Margit¹⁶⁶⁾ sértetlen kézzel veszi ki a tűzből a tűzes fazekat s ez lehetett az alap-gondolata a középkori tűzesvas-próbáknak is.

Az ezután következő csodás gyógyulásokról megjegyzi Ferrari, hogy forrásuk: Th. 1. c. 6, 7 et 8 ex M. S. exemplari, tehát Theodoricus egy kéziratoss példány.¹⁶⁷⁾

A IV. csoda egy szörnyen elgörbült hátú asszonyról szól, aki Szent Domonkos ereklyéihez való zarándoklás közben csodálatos gyógyulást nyer.¹⁶⁸⁾ Ferrari szerint ugyanezt mondja el Flaminius is. Az

¹⁶²⁾ Ferrari: 80.

¹⁶³⁾ Theodoricus Vita c. XXVIII. 336. szak. A. S. S. Augusti Tom. I. 615. l.

¹⁶⁴⁾ A. S. S. Augusti Tom. I. 616. l. „Annotata“ a.

¹⁶⁵⁾ Lásd a II-ik csodát.

¹⁶⁶⁾ Böle: Árpádházi Boldog Margit. 137. l.

¹⁶⁷⁾ Ferrari: 81.

¹⁶⁸⁾ Ferrari: 81.

A. S. S.-ban szóról szóra ezt a Theodoricus szöveget találjuk.¹⁶⁹⁾ Az asszony lakhelyeként megjelölt „Kotsord“ az A. S. S.-ban „Corzordinem“ helységnevek valószínűleg a Szatmár megyei Kocsord latinositott alakjai.¹⁷⁰⁾ A Domonkos codex 162. lapján is meg van említve ez a csoda a helységnév elhallgatásával.

Az V. csoda szövegének fordítása.

A titeli egyház városából (ez a prépostság Magyarországon ott van, ahol a Tisza a Dunába ömlik) egy Tequt nevű ember, mikor súlyos betegségei miatt, melyekben a háta, vállai és karjai szenvedtek, B. Domonkos ereklyéit látogatta meg, minden bajára teljes egészséget nyert. Néhány nap múlva furdalmi kezdte a lelkiismeret, hogy az elnyert egészség jótéteményét, — amiért Istennek hálát kellett volna adnia, — a testvérek előtt nem tette nyilvánossá, s emiatt el is határozta, hogy vissza fog térni. Mikor pedig hanyagságból ismét halasztotta az elmenetelt, egy éjjel megjelent neki álmában B. Domonkos és követelte tőle helyreállított egészségének árát. Emiatt gyorsan felsejkenve álmából, azonnal útnak indult s a testvérek előtt hálátlanságáról bizonyosságot téve, ájtatosan és pontosan előadott mindent, ami történt, úgy az előbb megadott egészséget, mint az azután történt kinyilatkoztatást. S mindezt hallotta az ottlévő nagyszámú nép és Istennek hálát adott¹⁷²⁾

A Ferrari által használt forrásra nézve, lásd az előbbi csodát megelőző megjegyzést.

Az A. S. S. Theodoricus szövege¹⁷³⁾ néhány szó különbséggel megfelel a Ferrari Theodoricus szövegének A nevetek illetőleg Ferrari „Titiliensis“-t, az A. S. S. Tytuliensist ír. Az A. S. S.-ban elmarad a Titel magyarázására szolgáló zárójeles megjegyzés, mely hihetőleg Feerraritól ered. A Ferrarinál „Tequt“, az A. S. S.-ban „Tequeren“ alakú név, valamely magyar személynév kétféleképpen elferdült alakja lehet.

A csodás gyógyulással kapcsolatosan, ez a kis történet a hálátlan embert rajzolja, mintegy példát mond róla. Hanyagságból elmúlasztja, halogatja hálájának lerovását, de lelkiismerete nem hagyja nyúgodni s a figyelmeztető álmokkép egyszerre tettere indítja s fényes bizonyosságot tesz a csodatévő Szent Domonkosról. Érdekesen domborodik itt ki az a hiedelem, hogy a szentek megkivánják az általuk eszközölt csodák nyilvánosságra hozatalát. A többi csodákból is kiérzik ez a felfogás, de itt már világosan maga Szent Domonkos követeli a csoda közhírré tételét, mint az érte járó fizetséget.

A VI. csoda egy elferdült lábú ifjú gyógyulását tárgyalja.¹⁷⁴⁾ Az

¹⁶⁹⁾ Theodoricus Vita c. XXVIII. 331. szak. A. S. S. Augusti Tom. I. 614. l.

¹⁷⁰⁾ **Ortvay:** II. 667. és **Csánki:** 478.

¹⁷¹⁾ Nyet. III. 189. l.

¹⁷²⁾ **Ferrari:** 82.

¹⁷³⁾ Theodoricus Vita cap. XXVIII. 332. szak. A. S. S. Augusti Tcm. I. 614. l.

¹⁷⁴⁾ **Ferrari:** 82.

A S. S. néhány szó különbséggel ugyanazt mondja el.¹⁷⁵⁾ A Domonkos codex a 152. lapon pár szóval említi ezt az esetet.¹⁷⁶⁾

A VII. csoda egy udvari gróf fiának gyógyulását közli.¹⁷⁷⁾ Sajnos azonban nem említi sem nevét, sem pedig azt a királyt, aki előtt a meggyógyult ifjú a vadállatokat ölte. Ezt is elmondja az A. S. S. is.¹⁷⁸⁾

A VIII. csodában, mely egy néma gyermekről szól, figyelemre méltók a nevek.¹⁷⁹⁾ A fiú lakhelye Ondod helység, Fejér megyében keresendő.¹⁸⁰⁾ A fiú apjának neve „Morits“ Mauritius. Az A. S. S. „Ondon“-t és „Morith“-ot mond.¹⁸¹⁾

A férje halála után megnémult özvegyről szóló IX. csodában ismét a nevek érdekesekek¹⁸²⁾ A helynév „Orodiensis“, valószínűleg Arad. Az özvegy neve „Pirca“ zárjelben „seu latine Prisca“, az A. S. S.-ban „Pita.“¹⁸³⁾

A X egy öreg süket papról szól.¹⁸⁴⁾ Az A. S. S. egy-két szó kivételével ugyanazt mondja.¹⁸⁵⁾

A XI. csoda Rezeud városából való, Tybi nevű ember Gursu nevű süket fiáról szól.¹⁸⁶⁾ Az A. S. S.-ban „Gurtu“ nevet találunk.¹⁸⁷⁾ Rezeud nevű helységet nem találtam, csak megközelítőleg hasonló hangzású helyeket.¹⁸⁸⁾

A XII. egy Vreka városából való Pál nevű vakról szól¹⁸⁹⁾ Az A. S. S.-ban Vrecha szerepel.¹⁹⁰⁾ Pozsega megyében kell ezt a helységet keresnünk.¹⁹¹⁾

A XIII. egy Lensena nevű béna asszonyról szól, aki Nouet felesége volt.¹⁹²⁾ Az A. S. S.-ban Lensea és Uvonet nevek állanak.¹⁹³⁾ Az eltérést talán az u, v, és n betűk összecserélése okozta.

A XIV. csoda egy Kita helységből való Bulkon nevű tébolyodott gyógyulását adja elő.¹⁹⁴⁾ Az A. S. S.-ban Thyca Bulchum nevek állanak¹⁹⁵⁾ Kita helységhez csak hasonlót találtam Gömör-megyében A

¹⁷⁵⁾ Theodoricus Vita c. XXVIII. 333. szak. A. S. S. Augusti Tom. I. 615. ¹⁷⁶⁾ Nyet. III. 189. l.

¹⁷⁷⁾ Ferrari: 83. ¹⁷⁸⁾ Theodoricus Vita c. XXVIII. 333. szak. 2. bekezdés A. S. S. Augusti Tom. I. 615. l.

¹⁷⁹⁾ Ferrari: 83. ¹⁸⁰⁾ Pallas Lexikon 13. kt. 437. l. és Ortvay: I. 120.

¹⁸¹⁾ Theodoricus Vita c. XXVIII. 333. szak. 3. bekezdés. A. S. S. Augusti Tom. I. 615. l. ¹⁸²⁾ Ferrari: 83. ¹⁸³⁾ Theodoricus Vita c. XXVIII. 333. szak. 4. bekezdés A. S. S. Augusti Tom. I. 615. l.

¹⁸⁴⁾ Ferrari: 83.

¹⁸⁵⁾ Theodoricus Vita c. XXVIII. 334. szak. A. S. S. Augusti Tom. I. 615. l.

¹⁸⁶⁾ Ferrari: 83. ¹⁸⁷⁾ Theodoricus Vita c. XXVIII. 334. szak. 2. bekezdés A. S. S. Augusti Tom. I. 615. l.

¹⁸⁸⁾ Ortvay: I. 240., II. 760. és II. 825. és Csánki: 216.

¹⁸⁹⁾ Ferrari: 83. ¹⁹⁰⁾ Theod. Vita c. XXVIII. 334. szak. 3. bekezd. A. S. S. Augusti Tom. I. 615. l. ¹⁹¹⁾ Ortvay: I. 270. ¹⁹²⁾ Ferrari: 83—84.

¹⁹³⁾ Theod. Vita c. XXVIII. 334. szak. 4. bekezd. A. S. S. Augusti Tom. I. 615. l. ¹⁹⁴⁾ Ferrari: 84. ¹⁹⁵⁾ Theod. Vita c. XXVIII. 334. szak. 5. bekezd. A. S. S. Augusti Tom. I. 615. l. ¹⁹⁶⁾ Csánki: 138.

Domonkos codex a 161. lapon¹⁹⁷⁾ egy „bulcho neveu bolond“-ról szól, de a helységet nem említi.

A SZENT DOMONKOSRÓL SZÓLÓ ÉNEK.

Ferrari művének 87—89. lapján egy Szent Domonkosról szóló latin nyelvű verses éneket találunk. Mint II. mellékletet közlöm latin szövegét, minthogy prózai fordításban úgy sem lehet szépen előadni. Tartalmilag nincsen magyar vonatkozása, de érdekes az a könyvtári megjegyzés, amit Ferrari fűz hozzá.¹⁹⁸⁾ Eszerint ő ezt az éneket 1635-ben Németújváron, Batthányi Ádám gróf várában találta és pedig Bőjthe István kálvinista prédikátor iratai között. Itt egy régi kézirat os énekeskönyvben ezt az éneket a protestánsok bejegyzése igen szépnek ítélte.

JOANNES TEUTONICUS CSOPORTJA.

1. JOANNES TEUTONICUS ÉLETE ÉS CSODÁI.

A szentélefü Joannes Teutonicus, boszniai püspök¹⁹⁹⁾ életéhez számos legenda fűződik. Wildeshausenből való, német származású volt.²⁰⁰⁾ Innen a „Teutonicus“ mellékneve. Előbb mint világi pap működött és sokáig élt II. Frigyes császár udvaránál is.²⁰¹⁾ Itt egy alkalommal, mikor a könnyelmű életű császárt megfeddette, a császár bosszúból egy szép asszonnyal megkísértette, Joannes azonban a csábításnak a leg-határozottabban ellenállott, — a csábító nőt arcúl ütötte — s ezzel a császárt is jobb útra térítette.²⁰²⁾ 1220-ban maga Szent Domonkos vette fel a rendbe és Németországba küldte a rend terjesztése végett.²⁰³⁾ Működését Isten csodákkal támogatta.²⁰⁴⁾ Így mikor egyik társával Németországban utazott, a salesi cisztercita apátnak Isten csodálatos álommal jelentette meg érkezésüket²⁰⁵⁾ Egy alkalommal leprás beteget gyógyít, máskor az őt megátkozó asszonyt Isten megbünteti, a prédikációt megzavarni akaró lovag megőrül.²⁰⁶⁾

A magyar rendtartományfőnöki tisztséget 1232—33-ban viseli,²⁰⁷⁾ 1233—37. között boszniai püspök lesz.²⁰⁸⁾ E magyarországi működése közben benső bizalmas összeköttetésben állott IV. Béla magyar királlyal és családjával, amint ezt a király és királyné alább tárgyalandó levelei bizonyítják. Miután a boszniai püspökségről lemondott, lombard

¹⁹⁷⁾ Nyet. III. 189. l.   ¹⁹⁸⁾ Ferrari: 86.

¹⁹⁹⁾ Pfeiffer: Dom. ord. prov. 62—64.   ²⁰⁰⁾ Vitae Cronica az 1241. évhez 332.   ²⁰¹⁾ Ferrari: 92.   ²⁰²⁾ Ferrari: 95—96. Cantipratanus 1. 2. c. 3. p. 43. után.   ²⁰³⁾ Ferrari: 92.   ²⁰⁴⁾ Ferrari: 93.

²⁰⁵⁾ Ferrari: 93—94. Humbertus 1. I. c. 5. és utána Theodericus 1. 4. c. 5. Vitae 1. c. 5. §. IX. A Reichert-féle kiadásban 34. és 35. l.

²⁰⁶⁾ Az itt felsoroltak forrása Ferrari: 94—95.

²⁰⁷⁾ Vörös: Emléksorok 248.

²⁰⁸⁾ Pfeiffer: Dom. ord. prov. 62—64.

provincialis,²⁰⁹⁾ s végül 1241-ben a rend 4. nagymestere lett,²¹⁰⁾ mely tisztségét 1254-ig viselte.²¹¹⁾

Megválasztását a választó barátok egyikének csodás álma előzte meg.²¹²⁾ Az ő vezetése alatt Montpellier mellett tartott nagykáptalan alkalmával Szűz Mária számos csodával tüntette ki a domonkosokat. Így látták Szűz Máriát két szent szűzzel a dormitoriumban, hallották, amint buzdítja az éneklő barátokat, stb. ²¹³⁾. Órála jegyezték fel a pénzhozó varjú történetét is, mely a Remete Szent Pál életében is szerepel:²¹⁴⁾

2. IV. BÉLA MAGYAR KIRÁLY ÉS MÁRIA KIRÁLYNÉ LEVELE JOANNES TEUT.-RÓL.

Most pedig lássuk a Joannes Teutonicus életének bennünket legközelebről érdeklő magyar vonatkozású mozzanatait. Ezekről IV. Béla és Mária királyné leveleiből értesülünk. Mindkét levél az 1260-ban Argentínában (Strassburg) tartott nagykáptalanhoz van intézve és céljuk Joannes Teutonicus tiszteletének terjesztése.

Béla király leveléből arról veszünk tudomást, hogy Joannes Teutonicus boszniai püspök korában mily szegényen élt, mennyi jót tett, halottakat támasztott fel, betegeket gyógyított s mily hűséges vigasztalója volt a királyi családnak.²¹⁵⁾ Forrásairól majd a királyné levelénél szölok.

Mária királyné levele egy magyar történeti vonatkozású csodás eseményt örökít meg. Lássuk ezért egész terjedelmében:

A prédikátorrend nagymesterének, a Krisztusban tisztelendő testvéreknek s a nagykáptalan kiküldötteinek, Mária, Isten kegyelméből Magyarország királynéja, Syria hercegnője és Krisztus szolgáló leánya, szeretetét és ájtatos tiszteletét jelenti

Habár nem is vagyok elég erős, hogy leírjam azt a sok csodát és csodajeleket, melyeket általában úgy emlegetnek az emberek, hogy azok a János testvér boszniai püspök, a ti rendetek nagymesterének érdeme által történtek, mégis egyet, amely ugyancsak az ő érdeme által én velem történt, nem akarok elhallgatni. Tudjátok ugyanis, hogy álnok besugók rábeszélése folytán egyfelől az én forrón szeretett férjem: Béla, Magyarország királya, másfelől a mi kedves fiunk, István király között nagy viszály támadt, úgy, hogy a seregek már mindkét részről harcra készen állottak. Én mint anya, mindkét felől

²⁰⁹⁾ Vitae Cronica az 1241. évhez 332. l.

²¹⁰⁾ Ferrari: 98. ²¹¹⁾ Szent Domonkos-Rend: 405.

²¹²⁾ Ferrari: 98. és Vitae: Cronica Ordinis az 1241. évhez 333—34.

²¹³⁾ Ferrari: 99. Ilyenféléket olvasunk a Dcm. cod. 183—186. Nyet. III.; 198—199. és Dom. ccd. 274—75. Nyet. III. 236—237. Mária a dormitoriumban. A barátok buzdításáról Dom. cod. 248. Nyet. III. 226. Mária megjelenése a szertartáson: Dom. cod. 196—199. Nyet. 203. és Dcm. cod. 196—199. Nyet. III. 204—205.

²¹⁴⁾ Ferrari: 102—103. (Cantipratanus 1., 2. c. 57. n. 57 után).

lesújtva s a nagy félelemtől kétségbeesve a fentemlített János testvé-
segiségéért könyörögtem Ő pedig még azon éjjel az ugyanazon rend-
ből való priorral, a jóemlékezetű Gellért testvérrel együtt megjelent
nekem. És midőn ily nagy aggodalomban esdskelve imádkoztam, hogy
a fentvezett fiamat nekem visszaadják, maga János testvér kereszt
jelét vetve fölém, így szólott:

— Ime, a te fiadat, akit kérsz, visszaadjuk neked.

Mikor ebből az álomból felserkentem, amennyire gyarlóságom
bírt, a mi Úrunk Jézus Krisztusnak és a dicsőséges Szűznek, amint
illett, hálákat adtam. Mikor pedig felvirradt a nap, futár érkezett
hozzám, férjemnek, a magyar királynak levelével, melyben jelenti,
hogy fiam, István király, megadta magát atyjának és kész teljesíteni
mindent, amit az óhajt. Én ezen soraimmal e szent férfiúnak érdemét
akartam a ti figyelmetekbe ajánlani s viszont kérem Szetnségteket,
hogy egyéb csodáiról, amelyekről ti szereztek tudomást, engem értes-
sítsetek.²¹⁹⁾

Béla király levelének forrása Ferrari számára Castillus Cen-
taria. p. I. l. 2. c. 20.²¹⁷⁾ A királyné levelének forrása ugyanazon
munka 21. fejezete.²¹⁸⁾ Ferrari szerint a királyné levele spanyol és
olasz nyelven van meg Castillusnál²¹⁹⁾ s megemlékezik róla Canti-
pratanus²²⁰⁾ is, lib. 2. c. 57. §. 59. részében. Ferrari itt megemlíti, a
Vitae Fratrum 1619-iki „Duaci“ kiadást, mint ahol mindkét levél ta-
lálható. De ő maga ezt a kiadást nem látta, csak Georgius Colvenerius
jegyzetekben tett tanúsága szerint említi.²²¹⁾ A löweni Reichart-féle
kiadás „Vitae Appendix“ részében a 310—312. lapon megtalálhatjuk
mindkét levél szövegét.²²²⁾ Terjedelemben megegyezik a Ferrarinál
közölt szöveggel, de más szavakkal, más szórenddel van elmondva.
Keltelve csak Béla király levele van és pedig „Datum apud nostram
Curiam, in Dominica, quae cantatur Laetare“, azaz kelt saját királyi
udvarunkban, Laetare vasárnapján. Az évszámot abból állapíthatjuk
meg, hogy Ferrari²²³⁾ szerint 1260-ban tartották meg az argentinai
(azaz strassburgi) nagykáptalant, melyhez Béla király a levelet
intézi.²²⁴⁾ Hogy a királyné levele is ugyanakkor kelt, az a címzésből,
tartalmából s az azonos célzathoz is kiténik. A királyné levele egyé-
ként is figyelemreméltó. Szeretettől áthatott, közvefen asszonyi írás.
Megkap bennünket a magyar történeti keret; a XIII. századi magyar
királyi udvar vetődik szemünk elé egy drámai képben. Ott van az
erőskezű Béla király s a trónra vágyó, lázadásra hajló István, „az
álnok besugók“, akik szítják az apa és fiú közti ellentétet. Már sereget
gyűjtenek, harcrakészen állanak. Ezek között áll Mária királyné, az
örök nő, anya és feleség. A férjét forrón szereti s igen kedves szívé-
nek gyermeke is. Ez az ő tragikuma Mindegyikért egyformán aggódik,
remeg a futárok híreitől, mert bármelyik fél győzelme csak gyászt

²¹⁵⁾ Ferrari: 103—105.

²¹⁶⁾ Ferrari: 105—106. ²¹⁷⁾ Ferrari: 105. ²¹⁸⁾ Ferrari: 106.

²¹⁹⁾ Castillus XVI. századi író. ²²⁰⁾ Cantipratanus XIII. századi.

²²¹⁾ Ferrari: 106. ²²²⁾ Vitae Appendix: 310—312.

²²³⁾ Ferrari: 103. ood. 6. és 7. sor. ²²⁴⁾ Ferrari: 103.

hozhat neki²²⁵⁾ Kétségbeesésében a szeretet fegyverét ragadja meg, vergődő, szorongó lelkét Istenhez emeli s kibékülésért, kölcsönös megbocsátásért esdekel. Közvetítőnek gyarló személye s a tündöklő nagy Isten között a megdicsőült Joannes Teutonicust, a domonkosrendi boszniai püspököt hívja s ime csoda történik. Az asszonyi szív fájdó dilemmája megoldást nyer. Álomot lát, melyben megjelenik Joannes és Gerardus, azaz Gellért domonkos prior, a királyné meghalt gyónatatója²²⁶⁾ s megjelentik neki szeretteinek kibékülését. S valóban másnapra kelve, férje leveléből a jóslat beteljesedését olvassa. A csodatévő domonkosok szellemalakjai mintegy elmosódnak Mária királyné szenvedő emberi alakja mellett. Jellemzően magyar és középkori ez a történet. A viszálykodó Árpádfiak, a nyers erő, harci zaj s az Isten közelségére, csodákra szomjas emberi lélek.

FR. MARCELLUS HUNGARAS.

A kiváló erényű Fr. Marcellus Hungarusról, Szent Margit Szűz lelkiatyjáról és vezetőjéről mondja el Ferrari a következő történetet.²²⁷⁾

Mikor Marcellus sokat elmélkedett azon, hogy a hajdani egyházatyák milyen élet és elv által érték el a lelkiéletnek és szentségnek oly tökéletességét s nem szünt meg Istennek ajtaján jámbor imádsággal buzgón kopogtatni, hogy azt neki kinyilatkoztatni kegyeskedjék, egy éjjel isteni sugallatra felszerkenve, arany betűkkel írva látta a codexet s e szöveget hallotta: „Kelj fel Testvér és olvas.” Ő pedig ágyáról felszökött s ezt a kevés, de istenien világos ígét olvasta: A szent atyáknak ez volt tökéletességük: Istent szeretni, önmagát kicsinek tartani, senkit sem megvetni vagy megítélni.

Midőn egyszer ezeket Szent Margit Szűz lelkivigasztalására elmondta, ő ezt életszabályul írta elő magának mindenben, amit tett, mondott vagy gondolt, erre igyekezett²²⁸⁾

Ezt a csodás történetet, mint Ferrari közlését találjuk a 108—109. oldalakon, minden további forrás megnevezése nélkül.

A tökéletességre buzgón törekvő Marcellust isteni szózat és látomás igazítja útba. Földöntúli hang felkelésre inti s ő arany betűkkel látja tündökölni a codex ama mondatát, melyben a követendő élet-szabályt megtalálja. Marcellus látomását még fontosabbá teszi az a körülmény, hogy ezt a csodásan megtalált életelvet nemcsak a saját lelkiüdvére fordítja, hanem lelkiatyai befolyása által azt teszi Margit Szűz szentséges életének vezérelvévé is. Ugyanaz a fajta látomás ez, mint amilyennel Szádok sandomiriai eseténél találkoztunk²²⁹⁾ Szent

²²⁵⁾ Ilyen leki válságban vannak Corneille Honace-ának nőalakjai, Sabina s különösen Camilla, kiknek férjük, illetve vőlegényük és testvéreik álmának szemben egymással harcoló felekként.

²²⁶⁾ Ferrari: 107.

²²⁷⁾ Ferrari: 108.

²²⁸⁾ Ferrari: 108—109.

²²⁹⁾ Lásd Szádok esetét.

könyvekből olvassák ki a látomást látók az isteni kinyilatkoztatást.²³⁰⁾

FRATER N. CUMANUS.

Egy kún származású domonkostestvérről szól az alábbi két, egymással szorosan összefüggő történet. Ezek Ferrari szerint²³¹⁾ Cantipratanus nyomán így hangzanak:

Ami itt elmondok, azt nekem ez a jó és szent férfiú, pap és prédikátorrendi szerzetes beszélte el, aki előkelő kún vezéri nemzetségből származó sarjadék volt. Ő akkor tért Krisztus hitére, mikor a tatárok népe a kún nemzetet elűzte és megfutamította. Ez a gyermek, mikor még pogány volt — s amint nekem elbeszélte — talán 7 éves lehetett — nővéreivel s más leánykákkal a folyó partján játszadozott s ime hirtelen játszás közben egy rút szőrös ember jött ki a vízből és a játszókra tört, ezt mondva:

— Mért zavartok engem itt gyerekek?

Mind elfutottak erre, a fentemlített gyermeket pedig, aki a többiektől a futásban hátramaradt, buzogánnyal hátbaütötte és alighogy megölte, visszatért és a vízbe ugrott. A nővérei pedig sietve felszedték a halott gyermeket s a sátorba vitték. A kúnok ugyanis nem latkák házakban. Összegyültek a rokonok és siratták a gyermeket, de az éj közepe előtt nővéreinek nagy öröme a halálból életre kelt. Én híven hiszem, — amint aztán ki is derült, — hogy ebben a gyermekben az üdvösség kegyelme, Isten által való kiválasztottságnak jótéteménye nyilvánkozott meg. „Subjungit“ szó közbevetésével folytatja Ferrari Cantipratanus szövegének közlését.

Ugyanezen kiváló testvér mást is mondott el nekem magáról, amit az olvasók épülésére röviden el fogok beszélni. Kora ifjúságában keresztelték meg s a prédikátorrend magyarországi priorja mint diákot a rendbe fogadta s az iskolába adta. Az volt az ő feladata, hogy úgy, mint a szerzetesek, semmit se tegyen előljáróinak engedelmével. Habár ezt a legtöbb dologban meg is tartotta, megtörtént mégis, hogy egy régi öltényt engedelem nélkül adott oda a szolgájának. Ezután pedig súlyosan megbetegedett és tartós láztól gyötörve úgy tetszett neki, hogy minden gyónás és a haldoklók szentsége nélkül halt meg. Kis idő múlva, mikor az ördögök el akarták őt rabolni, megjelent az angyal csodásan tündöklő szárnyaival, ezt mondva:

— Fiam ne félj, én Mihály arkangyal vagyok és meg foglak védeni az ördögöktől.

A többiek el is mentek, de az ördögök egyike, amelyik a többiekénél incselkedőbb volt, háromszor próbálta a lelket elrabolni, de Mihály

²³⁰⁾ A legújabb időben Jókainak „Képek a szabadságharc történetéből“ című gyűjteményében van egy Gábor Áronról szóló gyönyörű novellája, melyben a meghalt leány szelleme vezeti a szentírást olvasó apa kezét s a szentírás különböző helyei által tudatja vele Isten akaratát.

²³¹⁾ Ferrari: 110.

elkergette őt, miután a lelket nagy vigyázattal visszazagadta Kevés idő múlva Mihály a lelket a paradicsom kapujához akarta vezetni. De úgy látszott, hogy egy igen öreg nagytekintélyű férfit ellenáll, így szólva:

— Vidd vissza Mihály a lelket a testbe, hogy többi bűnével együtt, különösen az engedetlenség vétkét tegye jóvá

A lélek azonnal visszahelyeztetett a testbe s az ifju verejéktől előntve találta magát s szemeit fenyitva, a priort látta maga előtt ülni, akinek mindjárt meggyónt s elmondta, amit látott. Ugy látjuk, hogy ő tanulmányai befejezése után a szerzetbe öltözött, majd póp lett és nemzetségének a hitet hirdelve, a kún népből sokat keresztelt meg.

A két történet forrása, amint jeleztem is, Thomas Cantipratánus és pedig l. 2. c. 57. n. 11. és 12.²³²⁾ A mű címét nem nevezi meg Ferrari, de az előbbi idézetekből²³³⁾ kitűnik, hogy itt a „De Apibus“, teljesebben „Bonum universale de apibus“ című munkáról van szó.²³⁴⁾ Ferrari a szöveg között közbevetve²³⁵⁾ magyarázza, hogy a gyermek valószínűleg akkor keresztelkedett meg, mikor a tatárok elől Magyarországra menekült kúnok királyukkal, Kuthennel együtt nagy számmal felvették a keresztiséget. Ez pedig 1239-ben történt.²³⁶⁾ Tehát e köré az időpont köré tehető ez a két eset is. Érdekes, hogy Cantipratánus úgy mondja el mindkettőt, mint aki azokat magától a sezreplő kún testvértől hallotta.²³⁷⁾

Két különálló s Fr. Cumanus személye által egybekapcsolt történettel van itt dolgunk. Az első egészen szokatlan környezetbe, a pogány kúnok közé vezet bennünket Nomád életet élnek, sátrakban tanyáznak. Itt történik, hogy az egyik vezéri kún játszadozó kislát egy szörny megöli A sirató rokonok örömére azonban életre kél, mert Isten kiválasztotta ő, akire fontos feladat vár.

A második képben már Magyarországon találjuk a hajdani kis pogányt. Megkeresztelték, s a domonkosok iskolájába jár, mint világi növendék, de őt is kötelezik a szerzet szabályai. Egy alkalommal vét az egyik sarkalatos törvény, az engedelmesség szabálya ellen,²³⁸⁾ s ezért betegségében, lázában látomást lát. Ennek a látomásnak egy-egy motivuma: a lélek elragadása, Mihály arkangyal harca az ördögökkel, rokon vonásokat mutat codexeink látomásos termkeivel. Így pld a Lélek és Test vitájára²³⁹⁾, továbbá Tumdal lovag látomására is emlékeztet²⁴⁰⁾ A Fr. Cumanus látomásos példájának ugyanaz a célja,

²³²⁾ Ferrari: 109.   ²³³⁾ Ferrari: 56.   ²³⁴⁾ Jöcher: I. 1146., 1147. h.

²³⁵⁾ Ferrari: 110.   ²³⁶⁾ Pfeiffer: Dom. ord. prov. 88.

²³⁷⁾ Cantipratánus Joannes Teutonicusról is mint kortársáról ír (Ferrari: 106.) Egyébként Cantipratánusra vonatkozólag lásd a Bevezetés 11. l.

²³⁸⁾ Constitutiones. Distinctio prima. Capitulum XV.; declaratio X. 184—8.

²³⁹⁾ Katona: Túlvilági látomások. Akad. ért. 197. 504.

²⁴⁰⁾ Katona: Túlvilági látomások. Akad. ért. 1907. 505—507. l.

mint rokonainak, hogy a földi bűnök büntetését vetítse kirívó színekkel az olvasó elé Egész sereg csodás földöntuli lény szerepel itt: a fényes szárnyú Mihály arkangyal, a tekintélyes öreg, azaz Szent Péter, az incselkedő ördögök, mind a középkori legendás irodalom fény- és árnyalakjai. A kis történet helyenkinti párbeszédes formája emeli az előadás közvetlenségét.

BEATUS AUGUSTINUS HUNGARUS.

Boldog Augustinus élete és csodái nagyon laza szállal kapcsolódnak a magyar földhöz és eszmevilághoz. Maga Boldog Augustinus olasz származású volt, mint neve is mutatja: Gazotti, latinul Gazottus²⁴¹⁾ s csak működési tere esik egy időre a Magyar Szent Koronához tartozó zágrábi egyházmegye területére, amennyiben 1302. vagy 1303. táján Zágráb püspöke volt.²⁴²⁾ Erre az időszakra esik két csodája: a pápa köszvényes kezének gyógyulása s a fogolymadarak átváltozása halakká.²⁴³⁾ Zágrábból az apuliai Luceria püspöki székébe került s ott is halt meg 1332-ben.²⁴⁴⁾

Temetéséhez, sírjához és ereklyéihez a gyógyulásoknak és más csodáknak egész sora fűződik. Így a farkasverembe esett Paschalis megmenekül,²⁴⁵⁾ az ördögös asszonyok megszabadulnak,²⁴⁶⁾ a kutba esett ember épségben marad,²⁴⁷⁾ az ereklyék körülhordozására megered az eső.²⁴⁸⁾ Augustinus pelyvasüvege betegeket gyógyít,²⁴⁹⁾ Augustinusnak holtteste, melyet a Brachium-beliek elloptak, csodásan viszszatér Luceriába,²⁵⁰⁾ s ezenkívül betegek, bénák, vakok nagy száma nyer gyógyulást sírjánál.²⁵¹⁾

Mint hogy azonban mindezek a csodák idegen földön játszanak, idegenek, javarészt olaszok a szereplői is, ezért csupán felsorolásukra szorítkoztam. Ferrari forrásául Tomkó János boszniai püspök „Vita Beati Augustini“ című műve szolgált, melyet Ferrari a „De Rebus Ungaricae Provincias Sacri Ordinis Praedicatorum“ Appendixében az 1—44. oldalakon közöl. Tomkó János, vagy teljes nevén Marnovics Tömök János horvát származású boszniai püspök volt, akit a király nevezett ki, de az apostoli Szentszék e minőségében nem ismert el.²⁵²⁾ Ferrarinak személyes ismerőse volt, ki Tomkó János Augustinusról szóló művét kéziratban olvasta.²⁵³⁾ Ferrari másik forrása a luceriai domonkoskonventből megszerzett „Officium“ volt, melyet egész terjedelmében közöl műve 130—142. lapján.²⁵⁴⁾

²⁴¹⁾ Ferrari: 128.   ²⁴²⁾ Ferrari: 117.   ²⁴³⁾ Ferrari: 117.

²⁴⁴⁾ Ferrari: 118.

²⁴⁵⁾ Ferrari: 114.   ²⁴⁶⁾ Ferrari: 118—119. és 122—123.   ²⁴⁷⁾ Ferrari: 123.   ²⁴⁸⁾ Ferrari: 121—122.   ²⁴⁹⁾ Ferrari: 125.   ²⁵⁰⁾ Ferrari: 128.

²⁵¹⁾ Ferrari: 119—120; 124—126 és 132—140.

²⁵²⁾ Karácsonyi: Magy. egyháztörténet 183. l.   ²⁵³⁾ Ferrari: 115.

²⁵⁴⁾ Ferrari: 142.

BEATUS MAURITIUS HUNGARUS, BOLDOG CSÁKY MÓR.

Boldog Csáky Mór, a híres Csák nemzetségből való Demeter bán fia volt.²⁵⁵⁾ Csodákban gazdag életének és halálának minden mozzanata szorosan kapcsolódik a magyar földhöz. Ferrari 6 fejezetben mondja el történetét, mely valóságos kerek legenda. A hosszadalmas szónokias részek összevonásával az egészet egybefoglalva fogom közölni.

Boldog Csáky Mór születését és jövődő nagyságát a Boldog-ságos Szent Szűz előre megjelentette. Mikor ugyanis anyja már négy hónapja áldott állapotban volt, tartós láz gyötörte, annyira, hogy egészsége miatt aggódott, minthogy a szülés ideje közeledett. Ekkor álmában egy hófehér ruhájú szép alakú asszonyt látott, aki szép szavával eloszlatta halálfélelmét s megparancsolta, hogy jó lélekkel legyen s előre megjelentette, hogy kiváló szentségű és származású fiat fog szülni. Emlékezzék arra, hogy a szülés órájának közeledtével az üdvöthöző keresztnek jelével erősítse keblét és ezt mondja: Segít téged a Szűz, Krisztus boldog Anyja, kinek méhéből az örök Atya Egyszülött Fia született. Hozzátette, hogy az angyali üdvöletet gyakran mondja el s ugyancsak a szent kereszt jelét vesse keblére s egyáltalán ne féljen a haláltól és várja születendő fiát, aki jövődő szentsége miatt Isten és ember előtt kedves lesz. Mindinkább megismerte, hogy akivel beszél és aki a jövődöt mondja, Istenenk Anyja.²⁵⁶⁾ Az újszülött három évig lázas volt, de aztán Isten jóvoltából meggyógyult. Már gyermekkorában komolyan viselkedett s nem játszott kortársaival s nagy áhitattal hallgatta a házukat felkereső szent férfiaktól a szentek életét. Egyszer egy domonkostestvér Szent Elek tettét mondta el neki. Ezen ő annyira fellelkesült, hogy valamely szerzetbe akart belépni. De rokonai és barátai ezt megakadályozták és megházasították, Amadé magyar nádor leányát adva neki feleségül. Ezt az akarata ellenére kötött házasságot igyekezett felbontani s szent rábeszéléssel azt érte el mátkájánál, hogy az az égi szeretettől feltüzelve, belépett a Duna-szigti zárdába s megadta Mórnak a lehetőséget, hogy szent szerzetbe léphessen. Így mindketten három évi házasság után megvetve a földi javakat, amiket birtak, Budán, a Duna szigetén, a szegény Krisztust szegényen követve, az isteni Domonkos atya szerzetébe vétettek fel 1306-ban. Megtudta vejének ezt a határozatát az apósa s nagy fájdalmában és haragjában Vernerus László budai bírót kérte meg, hogy Mórt vegye ki a szerzetesi ruhából és hajtsa vissza a házasságba s ha ellenkezik, bilincselje meg és ne oldja fel, míg meg nem igéri, hogy engedelmeskedni fog. Betaszítva egy mély börtönbe, semmi kéressel és fenyegetéssel sem lehetett rávenni, hogy Szent Domonkos ruháját és életrendjét elhagyja. Azért belátták az ő szent elhatározásának állandóságát és szabadon bocsátották bilincseiből. Az atyák pedig Bolognába küldték, nehogy ellenségei még egyszer ilyen kellemtlenségbe hozzák. Ott a Boldog Domonkos sírjánál a tökéletesség

²⁵⁵⁾ Ferrari: 143.

²⁵⁶⁾ Ferrari: 143—144. Itt híven fordítottam a szöveget.

és lelki nyugalom következett számára. 3 év múlva aztán ugyancsak az atyák, akik Itáliába küldték, visszahívták Magyarországra.²⁵⁷⁾

A szerzetesi szabályokat híven és szigorúan megtartotta. Különösen az alázatosság erényében tűnt ki. Szegényen élt, sanyargatta testét, böjtölt, imádkozott és tanult.²⁵⁸⁾ Életét csodák díszítették. Egyszer a zárt ajtókon át kiment a házból s ugyancsak zárt ajtón át bement a templomba. Ekkor Vácon, a Duna mellett egy Benedek nevű derék embernél volt vendégségben. Az ő házigazdája kíváncsi volt, hogy mit csinál éjjel Mór és bement a hálószobájába, de nem találta ott. Miután az egész házat felkutatta s a kaput becsukva, kulccsal megerősítve találta, Mórt pedig sehol sem látta, félelemmel eltelve a templomba indult s őt ott találta imádkozva. A paptól pedig arról értesült, hogy a templom kapuja be volt csukva s hogy azon éjjel senki sem ment a templomba, melyet ő bezárva őrzött. Egy más éjjel Mór éjjel előtt mélyen imádkozott a templomban. Véletlenül ott hevert a ravatalon egy reggel eltemetendő halott. A Sátán, hogy az imádkozó Mórt megijessze, a halottat úgy mozgatta meg, hogy felkeljen és menni próbáljon. Mór pedig annyira nem ijedt meg, hogy a helyhez közel ment s a szent kereszt jelével a Jézus Krisztus tisztelendő neve által megparancsolta a halottnak, hogy bárki legyen is, ne mozogjon s ne próbáljon leszállani a ravatalról. Az engedelmeskedett és megnyugodott. Mór pedig figyelmessé lett a ravasz ellenség cselére.

Egyszer a provincia káptalanjára sok domonkosrendi atya gyűlt össze más provinciákból is. Ezek között volt Fr. Paulus, a krakkói lektor is, ki nemsokára erős lázat kapott. Ő, mikor semmi orvossággal sem tudta megszüntetni az égető tüzet, Mórt, aki őt ápolta, arra kérte, hogy a közeli kutból kiszáradt torkának megnedvesítésére vizet hozzon. Mór odahozta és imádkozva, a szent kereszt jelével megáldotta s a lázban lévő Paulusnak nyújtotta. S amint azt Paulus megitta, hirtelen meggyógyult.²⁵⁹⁾

Híres volt jövendőmondó tehetségéről is. Egy magyar király Mór vagyonát, melyet ő a rendbelépésekor a Dona szigetén helyezett el, eltulajdonította. Mór ezért megfeddette őt és megjövendölte, hogy 6 hónapon belül meg fog halni. Mikor ez csakugyan bekövetkezett, a király meghagyta gyermekeinek, hogy adják vissza a szerzeteseknek az elvett javakat.²⁶⁰⁾ Halála körül is, mely 1336-ban következett be, több csodás jelenség történt. Mikor a győri püspök a temetési szertartást végezte, Krisztus szent testének felmutatásakor s a szent kehely előhozásakor a halott Mór felnyitotta szemeit. Tagjaiból kellemes illat áradt. A prior provinciális (tartományi perjel) Budán, midőn az éjféλι zsolozsma után imádkozott, látta Mórt rendjének hófehér ru-

²⁵⁷⁾ Ferrari: 144—145. Ezt a részt néhol összevontam, máshol hívebben követtem a latin szöveget.

²⁵⁸⁾ Ferrari: 146—147. Ezt a részt lényegesen összevontam.

²⁵⁹⁾ Ferrari 148—149. Ezt a három csodát híven fordítottam.

²⁶⁰⁾ Ferrari: 149. Az itt említett magyar király alatt Mór rokona, gróf Peek Miklós értendő. A győri káptalan levelei szerint ugyanis Peek Miklóssal valami per folyt. Ferrari: 151—153.

hájában jönni. Midőn pedig megkérdezte tőle, hogy meghalt-e vagy él, így válaszolt: meghaltam, ami a testet illeti, de sokkal boldogabb életet élek s a bajos és változó világból a kegyelmes és irgalmas Isten kivett. Ezeket mondva eltűnt.²⁶¹⁾ Sirjánál egy vak ember visszanyerte látását. Isten Boldog Mór által sok más csodát is tett, annak bizonyítására, hogy ő csodálatos az ő szentjeiben és szent minden dolgában.²⁶²⁾

A fent közlöttekéből láthatjuk, hogy Boldog Csáky Mórról egy változatos szép legenda szól, melyten több részt különböztethetünk meg és pedig: Boldog Csáky Mór születése, gyermeksége és házassága, szerzetesi élete, csodái életében, s a halála körüli csodák. A középkori legendákban, a szentek életrajzaiban általában az ilyen fajta felosztás volt szokásos. De a sablonos életrajz új, speciális magyar színezetet nyer a magyar földtől, ahol az egyes jelenetek lejátszódnak s a szereplőktől, akik között nem egy történelmi nevű, eredeti magyar alakot találunk. Boldog Mór születését földöntúli jóslat előzi meg. (Mintha csak az Úr Jézus születését megelőző angyali jóslatot hallanók vagy éppen a magyar mondakör Emeséjének álmát.) Szűz Mária itt mint a szenvedő asszonyok pártfogója, vigasztalója tűnik elélni.

Csáky Mór gyermeksége szintén emlékeztet a szentek életrajzaira, közelebről a Szent Domonkoséra, kiről szintén feljegyezte a legendairó, hogy „Vala ez zent gyermekben ev kychyn gyermekségben jmmár veen zyve es ertelme.“²⁶³⁾ Házasságára döntő befolyással volt Szent Elek példája s feleségét, Amadé nádor leányát rávette, hogy mindketten Szent Domonkos rendjébe lépjenek. A világról való lemondásnak és isteni szeretetnek ezt a ritka megnyilvánulását azonban sehogyan sem tudta megérteni s nem akarta jóváhagyni Amade nádor, Csáky Mór apósa. Vejének tettében fiatalos fellobbanást, rajongást látott s mint engedelmességhez szokott hatalmas úr erőszakkal akarta visszakényszeríteni Mórt a házasesetbe. A legkevésbé jellegzetes és közhelyekkel kitöltött²⁶⁴⁾ rész, a szerzetesi életről szóló fejezet s azért ezt csak pár szóba foglaltam össze. Életében történt csodái közül különösen az első közismert, mikor Mór Vácon a zárt ajtókon ki és bejár. Ez a motivum szerepel a Domonkos legendában is két helyen. Először a Dom. cod. 98. lapján,²⁶⁵⁾ ahol Szent Domonkos bejut a zárt templomba és a 109—111. lapokon,²⁶⁶⁾ ahol egy csodálatos isteni ifjú vezeti Domonkóst és két társát a zárt ajtókon át. A kísértettel való jelenet naiv, szinte rémregény ízű. A krakkói lektor csodás gyógyulása Mór csodatévő erejét példázza s a zárdai életből ragad ki egy képet. Ehhez hasonlót is számosat találunk a Domonkos legendában. A Mór jóstehetségét bizonyító történet egy hatalmaskodó főúr üzelmeibe enged bepilantást.

²⁶¹⁾ Ferrari: 150.   ²⁶²⁾ Ferrari: 150.

²⁶³⁾ Dom. cod. 4. Nyet. III. 130. l.

²⁶⁴⁾ Delehaye: III. fej. III. §.

²⁶⁵⁾ Dom. cod. 98. Nyet. III. 165. l.   ²⁶⁶⁾ Dom. cod. 109—11. Nyet. III. 170. és 171. l.

A haláláról szóló csodák közül legszebb a budai provinciális látomása, hol az üdvözült Mór a mennyei élet boldogságát festi társa elé.

Boldog Csáky Mór életrajzának forrásairól a 151. oldalon szól Ferrari.²⁶⁷⁾ Eszerint Boldog Csáky Mór életét megírták: Marcus Antonius Flaminius, Leandernél 1. 5. f. 117.; Ferdinandus Castillo Cent. 2.; Plodius de Viri. illustr. 1. l. a col. 242.; Bzovius az Annalesekben Eccles. to. 14. 1335. évhez; Seraphinus Ractius lib. de sanctis és mások.

VIII. Kelemen idejéből a rend Martyrologiumának Indiculában Tit. de Viris. Beatis confessoribus helyen szó van arról, hogy Boldog Mór feleségével együtt a domonkosrendbe lép. Thomas Bozius Oratorii Praesbyter de signis Ecclesiae lib. 15. cap. 5. helyén a zárt ajtókon át járó Boldog Mórról emlékezik meg.

JOANNES DOMINICI.

Ferrari a 156—210. oldalig Joannes Dominici életével és tetteivel foglalkozik. Joannes Dominici olasz eredetű, „Florentinus“ volt.²⁶⁸⁾ Egyszerű paraszti családból származott, a domonkosrendbe lépett,²⁶⁹⁾ s tehetségével magas pócra küzdötte fel magát. Mint kiváló és nagyhatású szónokot a rend nagymesterévé is meg akarták választani,²⁷⁰⁾ de ő ezt szerénységből nem fogadta el. XII. Gergely ragusai érsekké,²⁷¹⁾ majd bíborossá nevezte ki.²⁷²⁾ Fontos diplomáciai szerepe volt a három pápa alatt részekre bomlott egyház egyesítésében, a constanzi zsinaton 1417—18-ban.²⁷³⁾ Magyarországon 1409-ben,²⁷⁴⁾ majd 1410-ben jár követségben.²⁷⁵⁾ A constanzi zsinat után az eretnőség letörése végett jön ismét Magyarországra és itt is hal meg 1418-ban s Budán temetik el a Remete Szent Pál templomában.²⁷⁶⁾ Sírjánál, amint azt a fogadalmi ajándékokból lehet következtetni, számos csoda történhetett. A templomot és a Joannes Dominici sírját is 1540-ben dúlták fel a törökök.²⁷⁸⁾

Mint egyházi író is kiváló volt. Egyik munkáját, az „Irgalmasságról“ szólót, olasz nyelven írta.²⁷⁹⁾ Ezen kívül több latin nyelvű vallásos művet is írt, köztük a Collatus költő hitben gyöngé műve ellen készült „Lucula noctis“ címűt.²⁸⁰⁾

A fent elmondottakból kitűnik, hogy Joannes Dominicit nagyon gyenge szálak fűzik Magyarországhoz; életrajzában sincsenek legendás momentumok. Ezért nem is foglalkozom vele részletesebben, ennyit is csak azért tartottam szükségesnek megjegyezni, mivel Ferrari hosszasan időzik e tárgynál.

Joannes Dominici életrajzával fejeződik be a „De Rebus Hungaricae Provinciae Sac. Ordinis Praedicatorum“ II. részének 1. könyve, mely a szentéletű domonkosrendi férfiakról szól.

²⁶⁷⁾ Ferrari: 151.   ²⁶⁸⁾ Ferrari: 156.

²⁶⁹⁾ Ferrari: 160.   ²⁷⁰⁾ Ferrari: 172.   ²⁷¹⁾ Ferrari: 179.

²⁷²⁾ Ferrari: 181.   ²⁷³⁾ Ferrari: 185—196.   ²⁷⁴⁾ Ferrari: 187.

²⁷⁵⁾ Ferrari: 188.   ²⁷⁶⁾ Ferrari: 197—202.   ²⁷⁸⁾ Ferrari: 202—203.

²⁷⁹⁾ Ferrari: 174.   ²⁸⁰⁾ Ferrari: 176. és 205. Lucula világcssságot

jelent, lux-ból.

BEFEJEZÉS.

Ezzel én is eljutottam munkám befejezéséhez. Amennyiben letárgyaltam és ismertettem Ferrari művének a 210. oldalig terjedő részéből a magyar domonkos szerzetesek életéhez, működéséhez fűződő irodalmi értékű darabokat. E legendákban s általában Ferrari művében két kor eszmevilága tükröződik. Az egyik a legendák keletkezésének kora, az 1221-től kb. 1350-ig terjedő időszak; a másik a *De rebus Hungaricae Provinciae Sac. Ordinis Praedicatorum* szerzőjének, Ferrarinak kora, a XVII. század első fele. Az időben meglehetősen távolálló két korszakot az hozza egymáshoz közelebb, hogy mindkettőnek mozgató eszméje az intenzív hitélet. A legendák, csodás történetek nyomán, mintegy mozaikszerűen elevenedik meg előttünk a magyar középkor. Két ellentétes világ áll itt egymással szemben. Egyfelől a tatárhordák pusztításai, testvérharcok minden vadsága, másfelől a keresztény eszme harcosainak, a jámbor szerzeteseknek fáradhatatlan küzdelme a szeretetért, az erkölcsök megszelídítéséért; önfeláldozás és a mennyei dolgokba való átszellemült elmerülés. Látjuk, hogy a téritők munkája nyomán miképpen terjed rögről-rögre az isteni világgosság, s hogyan formálódnak emberekké a félvad dúrva népek. A kultúra állandó, verejtékes harca ez a vadság és erőszak ellen. Mert hiszen ebben a korban a kereszténység magát a kulturát, az emberiséget jelenti. A szelid szerzetesek, az Istentől ihletett látomást látók, kemény harcosok plasztikus alakjai egyaránt valami imponáló erőt, nagyságot sugároznak.

Ezeket a legendákat latin nyelvűik ellenére is úgy kell értékelnünk, mint a középkori magyar szellem termékeit. Mert hiszen keletkezésük korában még csak gyéren találkozunk magyar nyelvemlékekkel; pogánykori, honfoglaláskori mondáink is csak latin nyelvű krónikák lapjairól ismeretesek s mégis mint a magyar szellem termékeit üdvözöljük őket. A legendák, csodás történetek testvérei codexjeink hasonló darabjainak. Egy-egy közülük, — amint jeleztem is — helyet is foglal a Domonkos codexben. Ezekkel együtt mindnyájan a középkori keresztény kulturaközösségnek sarjadékai. Hogy mily élénk volt a szellemi kincsek kölcsönös kicserélése (éppen a keresztény egyház egységénél fogva), arra példa az, hogy a magyar földről szárnyrakelt legendák külföldi írók műveiből kerülnek ismét a magyar olvasók elé. Pld. a Domonkos codex magyar vonatkozású részei, melyek S. Antoninus, Gerardus de Fracheto stb. művein alapúlnak. Az új kor kezdetén, a hitélet lanyhulásával a magyar Domonkos legendák is feledésbe merülnek, mint ahogy elszéled, kipsztlul a domonkosrend is. A katolikus renaissance korában gyűjti őket ismét össze Ferrari, hogy példájuk búzgó vallásosságra s a kihalt domonkosrend visszaállítására búzdítsa a hívőket. Ezzel már át is léptünk Ferrari korába.

Életét, működését már a bevezetésben tárgyalt életrajzból ismerjük.²⁸¹⁾ Szíviünkhöz közel hozza őt az az őszinte ragaszkodás és együttérzés, amellyel olasz létére a török alatt nyögő Magyarország iránt viseltetik. Fel-felsőhajt néha, amikor a török uralom alatt synylődő magyar városokról ír;²⁸²⁾ máskor meg meleg fohászt küld Szent Domonkoshoz, hogy ne feledkezzék meg választott országáról, Magyarországról.²⁸³⁾ Ha munkájába elmélyedünk, mint tudóst is becsülni tanuljuk. Széleskörű ismereteiről, nagy olvasottságáról az általa idézett nagyszámú munka tesz tanúságot.²⁸⁴⁾

Forrásainak felhasználásában boncolgató, szinte modern mérlegelő kritikával jár el. Pontosan idéz, van érzéke a könyvtári leletek, kéziratok iránt.²⁸⁵⁾ Jól ismeri az ujonnan megjelenő munkákat,²⁸⁶⁾ újabb kiadásokat.²⁸⁷⁾

Életének főmunkája az volt, hogy a kipusztult domonkosrendet Magyarországon visszaállítsa s a legendákban rajzolt régi puritán domonkos hagyományokat új életre keltse. Ezzel akart részessévé lenni annak a nagy szellemi mozgalomnak, mely a szertehullott, felbomlásnak induló katolikus egyházat régi fényébe akarta visszahelyezni. Ezzel akart bekapcsolódni az újjáépítés nagy munkájába. Ennek az eszmének propagálására írta a „De rebus Hungaricae Provinciae Sac. Ordinis Praedicatorum“-ot is, erre szentelte erejét, tehetségét s ezzel lett a katolikus renaissance egyik kiemelkedő alakjává!

S most, hogy búcsúzom Ferraritól s a régi pergamen-kötésű könyvet szeretettel teszem le, nem mulaszthatom el, hogy az irodalmi kutatók figyelmét fel ne hívjam a könyvnek általam fel nem dolgozott részeire. Így irodalmi szempontból figyelemre méltók:

Boldog Magyar Ilona élete a 211—219. lapig.

Árpádházi Boldog Margit élete a 220—390. lapig. (Az Ilonára és Margitra vonatkozó részek irodalmi szempontból aligha vannak teljesen kiaknázva, habár a történészek már foglalkoztak vele.)

A magyarországi domonkos doctorokról és írőkről szóló rész a 436—472. lapokon. Ennek különös érdekessége az, hogy az első latin nyelvű hazai **irodalomtörténeti próbálkozások** sorában foglal helyet. Éfélé rendi író-katalogusokat irtak: Szalkai Magyar Balázs a ferencrendiekéről, Dombrói Márk és Gyengyesi Gergely a pálosokról.²⁸⁸⁾

S végül érdekes adatokat szolgáltathat az iskolákról és egyetemekről szóló fejezet az 539—540. lapokon.

²⁸¹⁾ Lásd a Bevezetés: 9—10. l.

²⁸²⁾ Ferrari: 74.   ²⁸³⁾ Ferrari: 89.

²⁸⁴⁾ Lásd a Bevezetés 11—14. l.

²⁸⁵⁾ Pld. a 86. l. Szent Domonkos ének; a 142. l. Augustinus officium.

²⁸⁶⁾ Pld. Pázmány, Tomkó munkáit.

²⁸⁷⁾ Pld. a 106. lapon a Vitae kiadását.

²⁸⁸⁾ Dr. Horváth János megjegyzése alapján.

MELLÉKLETEK.

I. A DOLGOZAT 38—39. LAPJÁHOZ.

A IX. SIMULUI CSODA ES FRATER HUNGARUS ÉLETRAJZA.

Ferrari: 78. lap IX. simului csoda. Theodoricus lib. 8. c. 13. lapján.²⁸⁹⁾

„In Hungaria honesti quidam homines filium in annis infantilibus per viam universae carnis ad coelesita evolantem amiserant, Inde vehementer contristati, sanctos Cosmam ac Damianum, quos jejuniis, orationibus, eleemosynis ac oblationibus prae caeteris honorare solebant, pro pueri suscitatione anxii, supplici oratione deprecabantur.

Sanctis igitur Martyribus suorum supplicum vota Deo offerentibus responsum est, consilium Altissimi id Servi sui Domonici arbitrio commisisse. Interpellatus a Sanctis Martyribus Pius Arbitrator, cum tantorum intercessorum precibus annuendum decrevisset, puer vivus, anima corporis ab Angelis reddita, parentibus traditus est. Is adolescens postea S. P. Domonici, cujus arbitrio revixerat, Ordini se adjunxit ac quae circa se gesta fuerant, charitatis Zelo compulsus enarravit. Cum enim studeret Parisiis, ac novitius quidam insignis ad exitum ab ordine tentatus nullis posset persuasionibus retineri, ut Fratrem periclitantem Domino lucraretur, eidem tentato, quid secum factum fuisset, revelavit: asserens, se in conspectu Dei B. P. Domonici admirabili decore fulgentem, insigni, prae caeteris, gloria exaltatum conspexisse. Quare, quod diu latuerat, est patefactum ac tentatus Frater accepta consolatione, in Ordine perseveravit.

Erat autem Frater, qui revixerat pius valde ac prudens: ac ad superna quae degustaverat, totis semper viribus intentus, atque suspensus: ac licet rarius loqueretur, exactius tamen quaedam de Angelis, Coelique Regina disserebat.“

Ferrari 111. l. **Frater Hungarus** életrajza, Joannes Antonius **Flaminus** in Vita S. Domonici és az ő nyomán Malvenda a. 1221, c. 58. alapján.

„Nobilis in Pannonia puer obierat, cujus obitum cum parentes impatientissime ferrent, ad beatos Martyres Cosmam et Damianum, quos precipue colebant, confugere, sperantes fore, ut eorum ope ad vitam revocari posset. Sancti Martyres pro suis supplicibus Deum rogarunt, ut in corpus suum pueri anima reverteretur, quae in coelum relata foelicibus erat immixta spiritibus. (Haec autem, quae narramus, unde sciri potuerint, ne quisquam miretur, postea narravit, qui ad vitam revocatus est puer.) Deus autem hujusce rei arbitrium B. Dominico permisit, ut fieret, quod ille consuisset. Is censuit exaudiendas esse parentum preces. Continuo igitur per Sanctos Angelos anima pueri ad suum

²⁸⁹⁾ Az f-et s-nek, az B-et ss-nek, a v-t jelentő u-t v-nek irom.

corpus reducta est, ac vixit. At ille jam gustatae felicitatis, ac B. Dominici memor, quem inenarrabili apud Deum gratia ac gloria pollentem viderat, terrenis renunciatis rebus, statuit, dum viveret, Deo in Praedicatorum Ordine famulari, in quo quidem sanctissime vixit. Rem vero, quam retulimus diu quidem ipse reticuit, nec, ut, credo, ille aperisset, nisi Charitas illum ad eam manifestandam impulisset. Erat hic in Parisiensi Monasterio, ubi novitius quidam magnis agebatur stimulis, ut ad priorem vitam rediret. Hoc ubi revocatus ad vitam rescivit, satis intelligens, quanto in discrimine salus sui commilitanis versaretur, convenit illum secreto ac ait: Si donum Dei nasses, Frater, non solum fugam ex hac monastica vita non quaereres, sed multi etiam austeriorem optares. Dicam autem, quod nemini antea pandere volui. Eram puer, quando me parentibus meis immatura mors rapuit, ac in coelum relatus sum. Quem obitum cum illi nimis impatienter ferrent, non destiterunt, priusquam a Deo impetrarunt, ut vitae restituerent, interpretibus, ac precatoribus apud Deum Sanctis Martyribus Cosma ac Damiano. Qui cum Deum cum suis precarentur supplicibus, permisit B. Dominico vitae meae arbitrium, ut fieret, quod ille censuisset. At illi placuit, ut parentum meorum preces exaudirentur: quod factum quidem est, ut continuo in meum corpus anima me rediret. Vidi ego tunc in illa Beatissima Patria multa quidam, quae humana imbecillitas, nec animo complecti, nec verbis effari possit. Inter quae B. Dominicum sublimi admodum loco positum inenarrabili vigentem gloria, ac splendore fulgentem, ac Praedicatorum Ordinem omnium transgressum Ordinum amplitudinem, ac excellentiam vidi: quod maxime movere debet, ut in eo permanear, ac in Sancto proposito perstes, nec inde fugias, ubi certa tibi salus, si perseveres, tanquam in tutissimo portu proposita est. Movere haec Novitium vehementer, ac labentem animum confirmarunt. Narrabat idem alia quaedam, sed invitus, ac pene coactus, cum suos illi esset raro admodum loqui. Inter quae dicebat, Coeli Reginam corporis esse gloria donatum, ac Angelum, clarissimam, ac excellentem esse lucem, quam magis capere intellectus, quam lingua eloqui possit.“

Ehhez még hozzáfüzi Ferrari Theodoricus 1. §. c. 13. alapján:

„Erat vero Frater ille, qui revixerat, valde devotus, ac maturus, ac ad superna, quae gustaverat, totis semper viribus intentus, atque suspensus. Ac licet raro loquens, exactius quaedam de Angelis, ac de Regina Coeli Virgine enarrabat.“

II. A DOLGOZAT 45. LAPJÁHOZ.

Ferrari: 37. I. Szent Domonkosról szóló ének.

„In coelesti hierarchia
Nova sonet harmonia
Novo ducta Cantico.
Cui concordet in hac via
Nostri chori melodia
Congaudens Dominico.
Ex Aegypto vastitatis
Virum suae voluntatis
Vocat auctor seculi.
In siscella paupertatis
Flumen transit vanitatis
Pro salute populi.
In figura catuli
Praedicator seculi
Matri Praenunciatur.
Portans ore faculam
Ad amoris regulam
Populus hortatur.
Hic est novus legislator,
Hic Elias aemulator,
Et detestans erimina.
Vulpes dissipat Samsonis.
Et in tuba Gedeonis
Hostis fuget agmina.
A Defunctis revocatum
Matri vivum reddit natum,
Vivens adhuc corpore.
Signo crucis imber cedit,
Turba Fratrum panem edit,
Missum Dei munere.
Foelix per quem gaudia,
Tota jam Ecclesia
Sumens exaltatur.
Orbem replet semine,
In coelorum agmine,
Tandem collocatur.
Jacet granum occultatum,
Sidus latet abumbratum,
Sed Plasmator omnium.
Ossa Joseph pullulare
Sidus jubet radiare
In salutem gentium.
O quam probat carnis florem,
Omnem superans odorem
Tumuli fragrantia.

Aegri currunt, et curantur,
Coeci, claudi reparantur
Virtutum frequentia.
Laudes ergo Domonico
Personemus mirifico
Voce plena.
Clama petens suffragia,
Ejus sequeus vestigia
Plebs egena.
Sed tu pater pie, bone
Pastor gregis, ac patrone,
Prece semper sedula.
Apud curam summu Regis,
De relictis vices gregis
Commenda per secula. Amen.“

TARTALOMJEGYZÉK.

Források	LAP 5—7.
---------------------------	---------------------------

BEVEZETÉS.

Dolgozatom tárgya	8—9.
------------------------------------	-------------

Ferrari műve, mint a dolgozatom alapjául szolgáló munka. Milyen fajta munka Ferrari műve, s mi alapon foglalhat helyet a magyar irodalomban? 8—9. — Dolgozatom közvetlen feladata. Általános ismertetés akart lenni; költői történetek. 9.

Ferrari művének rövid ismertetése	9—15.
--	--------------

Mikor, hol készült? Ferrari élete. A munka terjedelme, felosztása. Mely részeket dolgoztam fel? 9—11. — Ferrari gyakrabban idézett forrásai; kik-használják őt forrásul. 11—14. — Milyen szempontokból lehet foglalkozni Ferrari művével? 14—15.

A. domonkosrend	16—17.
----------------------------------	---------------

A domonkosrend keletkezésének körülményei. A szerzetesség általános céljai. A domonkosrend speciális feladatai. 15. — Szent Tamás felfogása a szerzetesi életideálról és Aristoteles hatása. 16—17.

A Ferrarinál található költői történetekről általában	17.
--	------------

KÖLTŐI TÖRTÉNETEK.

A magyar domonkosprovincia alapításához fűződő történetek .	18—22.
--	---------------

Szádok találkozása a démonsereggel. Humbertus találkozása a démonnal. 18—20. — A szegény halász és a domonkosok. 20—21. — A kúnokhoz küldött barát. 21—22.

A tatárpusztításhoz fűződő történetek	22—27.
--	---------------

Ceslaus. 22—23. — Szent Jácint. 23—24. — Bánffy Buzád 24—25. — Szádok és 49 társa. 25—27.

Simulni csodák	27—45.
---------------------------------	---------------

Általános megjegyzések	27—28.
---	---------------

1. A halottfeltámasztások csodái	28—40.
---	---------------

I. csoda. 28—30. — II. csoda. 30. — III. csoda. 30—31. — IV. csoda. 31—33. — V. csoda. 33—35. — VI. csoda. 35. — VII. csoda. 37—38. — IX. csoda. 38—40.

2. A gyógyulások csodái	40—45.
--	---------------

I. csoda. 40—41. — II. csoda. 41 — III. csoda. 42. — IV. csoda. 42—43. — V. csoda. 43. — VI—XIV. csoda. 43—44.

A Szent Domonkosról szóló ének	45.
---	------------

Joannes Teutonicus csoportja	45—48.
1. Joannes Teutonicus élete és csodái. 45—46. — 2. IV. Béla magyar király és Mária királyné levele Joannes Teutonicusról. 46—48.	
Fr. Marcellus Hungarus	48—49.
Fr. N. Cumanus	49—51.
Beatus Augustinus Hungarus	51.
Beatus Mauritius Hungarus, Boldog Csáky Mór legendája .	52—55.
Születése, gyermeksége, házassága. 52—53. — Csodái, jövendölései. 53—54. — A legenda kerekése, jellegzetes magyar szereplők, stb. 54—55.	
Joannes Dominici	55.

BEFEJEZÉS.

A legendák és Ferrari korának eszmevilága. 56. Ferrari könyvének csodás történetei és codexeink legendás darabjai. Ferrari és a domonkosrend visszaállítása Magyarországon. 56—57. A De rebus Hungaricae Provinciae Sac. Ordinis Praedicatorum egyéb figyelemre-méltó részei 57.

MELLÉKLETEK.

I. A dolgozat 38—39. lapjához. A IX. simulni csoda és Frater Hungarus életrajza	59—60.
II. A dolgozat 45. lapjához. A Szent Domonkosról szóló ének .	61—62.

